

Latvijas Universitāte
Pedagoģijas un psiholoģijas fakultāte
Pieaugušo pedagoģiskās izglītības centrs

Autore: Līvija Muska

**Specialitāte: pamatskolas latviešu
valodas un literatūras skolotājs**

**Dažādu mācību metožu lietojuma iespējas sociokultūras
kompetences veidošanai folkloras apguves procesā
mazākumtautību izglītības programmās 5. klasē**

Diplomdarbs

Diplomdarba vadītāja: prof. Ilze Stikāne

Rīga 2007

Saturs

lpp.

Anotācija	3.
Annotation	4.
Ievads	5.
1. Folkloras potenciāls skolēnu sociokultūras kompetences pilnveidošanā literatūras stundās.....	7.
1.2. Literatūras mācību saturs un mācību darba organizācijas formas sociokultūras kompetences veidošanā	11.
2. Mācību metodes, metodiskie paņēmieni.....	15.
3. Pusaudžu vecuma īpatnības, pētījumā iesaistīto 5. klases skolēnu pedagoģiski psiholoģiskais raksturojums	23.
4. Didaktiskais modelis folkloras apguvei 5.klasē	27.
4.1. Mācību metodiskā iecere un stundu plānojums.....	27.
4.2. Projekts „Mārtiņdiens”	42.
5. Rezultātu apkopojums un analīze	48.
Nobeigums	53.
Literatūras saraksts	55.
Pielikumi	58.

Anotācija

Diplomdarbā „Dažādu mācību metožu lietojuma iespējas sociokultūras kompetences veidošanai folkloras apguves procesā mazākumtautību izglītības programmas 5.klasē” akcentēti sekojoši jautājumi:

- teorētiskās literatūras analīze;
- pusaudžu vecuma īpatnību ievērošana, mācot latviešu valodu;
- ieskats dažādās mācību teorijās;
- mācību stundas struktūra, analīze, vērtēšana;
- dažādu metožu praktiskā pielietošana latviešu valodas stundās;
- didaktiskā modeļa „Mārtiņdiena” izstrāde;
- darba procesā gūto rezultātu analīze.

Diplomdarba mērķis - parādīt, ka, izmantojot dažādas mācību metodes, var veicināt sociokultūras kompetences pilnveidošanu folkloras apguvē 5.klasē.

Annotation

The title of the Diploma Paper is “Possibilities of Using Different Methods in Developing Pupils’ Socio-cultural Competence in the Acquisition of Folklore in Grade 5 of Minority Educational Programme”. The following items have been emphasized in the Paper:

- analysis of the theoretical literature;
- observation of the teenager peculiarities when teaching the Latvian language;
- insight into different teaching theories;
- structure, analysis and assessment of the lesson;
- practice of different methods during lessons of the Latvian language;
- development of the didactic model “Mārtiņdiena” (*Martin’s Day*);
- analysis of the results acquired during the work process.

The aim of the Diploma Paper is to show that by application of different teaching methods it is possible to facilitate the development of socio-cultural competence in learning folklore in form 5.

Ievads

Izmaiņas mūsdienu sabiedrības ekonomiskajos un sabiedriski - politiskajos procesos rada nepieciešamību Latvijas iedzīvotājiem apgūt valodas, īpaši latviešu valodu, jo katram pilsonim ir nepieciešama latviešu valodas mutvārdu un rakstīšanas prasmes, jo šī valoda ir valsts valoda, sazināšanas līdzeklis, biznesa valoda. Tai ir noteicoša loma daudzās jomās, kā arī sportā, mūzikā, valsts reklāmā. Prasme runāt un saprast, rakstīt un lasīt dzimtajā un otrajā valodā-valsts oficiālajā valodā, paver bērniem plašas iespējas nākotnē lietot savas bilingvālas prasmes, lai nodrošinātu sev pilnvērtīgu dzīvi.

Šobrīd valstī risinās dažādi procesi, kuru rezultāts ir daudz kultūru sabiedrību rašanās. Šādos apstākļos kultūru nesaprašanās ir neizbēgama, jo cilvēku sastapšanās ir arī kultūru sastapšanās, tādēļ ir iespējama gan savstarpīgā izpratne, gan pārpratumi. Latviešu valodas prasme ir viens no sabiedrības integrācijas pamatnosacījumiem. Tādēļ īpašas uzmanības centrā ir gan latviešu valodas apguves rezultāts - valodas prasme, gan process - tas, kā notiek valodas mācīšanās. Demokrātiska, sadarbīga mācību vide klasē ir ceļš uz integrētas sabiedrības veidošanos. (23.)

Latvijā kā daudz kultūru valstī arvien svarīgs ir mazākumtautību integrācijas jautājums. Veiksmīga sabiedrības integrācija nav iespējama bez kultūrintegrācijas. Latvijā diemžēl par maz uzmanības tiek pievērsts latviešu tautas kultūras apguvei caur valodas kontekstu, tādēļ diplomdarba autore pētījums saistās ar skolēnu sociokultūras kompetences pilnveidošanas iespējām literatūras stundās mazākumtautību skolā.

Literatūras stundās mazākumtautību skolā īpaša uzmanība būtu jāveltī folkloras sacerējumu dziļākai izziņāšanai kultūras aspektā, jo folkloras ir tautas mutvārdu daiļrade, tas ir viens no senākajiem avotiem, kurā atspoguļota latviešu tautas kultūra, īpašais pasaules redzējums.

Tas tad arī noteica autore izvēli pievērsties šim tematam, kura mērķis ir: **izzināt dažādu metožu izmantošanas iespējas sociokultūras kompetences pilnveidošanai folkloras apguves stundās 5. klasē mazākumtautību izglītības programmās.**

Pētījumu mērķi iespējams realizēt, veicot šādus uzdevumus:

- 1) izzināt latviešu valodas mācībās nozīmīgas pusaudžu vecuma īpatnības;
- 2) analizēt teorētisko literatūru - pedagoģisko, psiholoģisko, folkloristisko;
- 3) izstrādāt didaktisko modeli „Mārtiņdiena.”
- 4) veikt izmēģinājumdarbību par dažādu metožu pielietošanu latviešu valodas stundās;
- 5) analizēt darba procesā gūtos rezultātus.

Izstrādājot diplomdarbu, darba autore galvenokārt balstījies uz latviešu autoru darbiem, kuros atspoguļotas pieredzes bagātu pedagogu atziņas.

Diplomdarba izstrādes gaitā izmantotās pētījumu metodes:

- **teorētiskā metode** (pedagoģiskās un psiholoģiskās literatūras izpēte par izvēlēto tēmu);
- **empīriskās metodes** (pārrunas ar bērniem, bērnu anketēšana, objektīvas informācijas ieguvei par pētāmo priekšmetu; pedagoģiskais eksperiments, Mārtiņdienas pasākuma veidošanā);
- **informācijas apstrādes metode.**

Pētījuma bāze un laiks:

Salaspils 2. vidusskolas 5. klase 2006/07. mācību gada 1. semestris.

Diplomdarbs sastāv no anotācijas, ievada, piecām daļām, nobeiguma, literatūras saraksta un pielikumiem.

1. Folkloras potenciāls skolēnu sociokultūras kompetences pilnveidošanā literatūras stundās.

Viens no latviešu valodas un literatūras skolotāja uzdevumiem ir attīstīt skolēnos sapratni par latviešu folkloru, dodot bērniem iespēju apzināt un apgūt valsts valodas bagātību un veidot attieksmi pret Latvijas pamatiedzīvotājiem un to kultūru, palīdzot cittaupu mācībvalodu skolēniem integrēties latviskā vidē.

Ja skolēniem netiek sniegts ieskats latviešu folkloras materiālos, tad viņiem nerodas priekšstats par vienu no lielākajām mūsu tautas kultūras bagātībām.

Latviešu folklorā ir viens no plašākajiem latviešu tautas kultūras izziņas avotiem, tādēļ folkloras pamatīgākā apguve mazākumtautību skolā sekmē skolēnu sociokultūras kompetences pilnveidošanos.

Saskaņā ar standartu skolēniem viens no mācību priekšmeta uzdevumiem ir apgūt zināšanas, veidot izpratni un attīstīt interesi par latviešu literatūru un kultūru citu tautu kultūras kontekstā, lai veicinātu saziņu un sadarbību Latvijas kultūrvīdē. Tas nozīmē, ka skolēniem nepieciešams pilnveidot sociokultūras kompetenci (16.)

Ar sociokultūras kompetenci saprot to, ka skolēnam tiek veidots priekšstats par runas uzvedības nacionālo un kulturālo savdabību un spēja izmantot sociokultūras konteksta elementus, radot un uztverot runu. Sociokultūras kompetence sekmē to, ka skolēns uztver valodu kā nacionālās un pasaules kultūras, tautas garīgā mantojuma izziņas līdzekli un kā vienu no līdzekļiem, ar kura palīdzību tiek izziņāta iespēja saprasties ar dažādu kultūru pārstāvjiem. (38.-14.)

Skolotājam ir starpnieka loma divu (vai vairāku) kultūru mijiedarbes procesā. Skolotāja uzdevums ir veicināt audzēkņa izpratni par citu kultūru, adekvātas uzvedības prasmēm un saskarsmi daudz kultūru sabiedrībā.

Lai piedāvātu skolēniem iespēju labāk iepazīt pasauli, kurā viņi dzīvo, un veidotu viņu izpratni par to, ikvienai tautai ir savs pasaules skatījums, savas paražas, savas tradīcijas, kas atspoguļojas arī valodā, ka dažādu tautu kultūrā ir kopīgas un atšķirīgas iezīmes, ka jāizkopj iecietīga attieksme pret citādību, vēlme un māka to respektēt, pamatizglītības latviešu valodas standartā iekļauta sociokultūras kompetence.

Sociokultūras kompetence sekmē to, ka skolēns uztver valodu kā nacionālās un pasaules kultūras tautas garīgā mantojuma izziņas līdzekli. Standartā atspoguļots priekšstats, ka dziļa savas kultūras pazīšana, pietāte pret to var palīdzēt indivīdam iepazīt citas kultūras, adoptēties daudz nacionālā, daudz kultūru vidē, tai pašā laikā padziļināt

skolēnu skatījumu uz dzimto valodu, pievēršot viņu uzmanību pasaules valodu daudzveidībai un iespējai iepazīt citu tautu kultūru ne tikai ar dzimtās valodas starpniecību, bet arī ar citu valodu palīdzību, piemēram, saistot latviešu valodas un angļu, vācu, krievu valodas stundās apgūto. (22; 63-65)

Mūsdienu sabiedrībā svarīgi ne tikai prast un runāt otrajā valodā, bet arī apzināties un izprast šīs tautas vēsturi un kultūru, tas ir, tautas tradīcijas, paražas, vērtības, psiholoģiju un dzīves uzskatus. Nezinot šīs lietas, iespējams nonākt pie nesaprašanas tautu starpā vai pat līdz nopietniem konfliktiem.

Lai skolēns iekļautos starpkultūru sabiedrībā un spētu veidot starpkultūru attiecības, viņam jāspēj sadarboties un sazināties kopējā sociokultūras vidē. Tātad mūsdienu sabiedrībā skolēniem noteikti nepieciešams pilnveidot sociokultūras kompetenci. Bez sociokultūras kompetences nav iespējams izveidot arī skolēnu komunikatīvo kompetenci, kas paredz viņu iekļaušanos citā sociālā vidē. Lai spētu komunicēties ar citas tautas pārstāvim, nepieciešamas zināšanas par šīs tautas kultūru.

Skolotājiem nepieciešams nodrošināt skolēnu iepazīstināšanu ar tautas kultūras vērtībām, veicināt to saglabāšanu un attīstību skolēnu apziņā, runāt par latviešu un mazākumtautību kultūras bagātību saglabāšanu, izpēti un attīstīt skolēnos cieņu un iecietību pret citas tautas kultūru. (15; 15.)

Mūsdienās dažādas kultūras, nacionālās, etniskās un reliģiskās grupas dzīvo vienā un tai pašā teritorijā, veidojot *daudzkultūru sabiedrību*, bet tās ne vienmēr nonāk kontaktā viena ar otru. Šādās sabiedrībās tiek uzskatīta par draudiem, un parasti tā ir laba augsne aizspriedumiem, rasismam un citām diskriminācijas formām.

Lai sabiedrība kļūtu patiešām *starpkulturāla*, un nevis tikai sastāvoša no daudzām kultūrām, katrai sociālajai grupai ir jāspēj dzīvot vienlīdzīgos apstākļos neatkarīgi no tās kultūras, dzīves veida vai izcelsmes. Šādā sabiedrībā dažādība tiek uzskatīta par pozitīvu vērtību sociālai, politiskai un ekonomiskai izaugsmei. Sabiedrība, kur ir augsta pakāpe sociālajai mijiedarbībai, apmaiņas un abpusējās cieņas vērtībām, tradīcijām un normām. (10;- 7.)

Katrs cilvēks ir savas kultūras, savu individuālo rakstura īpašību un pieredzes sajaukums. Šis process tiek bagātināts, ja šis cilvēks vienlaicīgi dzīvo starp divām vai vairākām kultūrām. (10;-11.)

Lai mērķtiecīgāk tiktu apzināti un apgūti dažādi valodas aspekti, priekšmeta standartā fiksētas un aprakstītas **kompetences**. Tās raksturo vispārējas spējas, kuru

pamatā ir zināšanas, pieredze, vērtības un attieksmes, ko iegūst mācoties. Kompetence kā gatavība darbībai, spēja rīkoties īpaši organizētās vai reālās dzīves situācijās izpaužas **prasmēs**. Valodas apguves gaitā ir jāattīsta un jāpilnveido noteiktas skolēnu zināšanas, prasmes, spējas, pieredze un izpratne par mācīto. Visas šīs kvalitātes izpaužas skolēnu **komunikatīvajā, valodas, sociokultūras un valodu mācīšanas kompetencē**. Visu kompetenču izkopšana ir pamatā mācību priekšmeta galvenajam mērķim - attīstīt **latviešu valodas kā otrās valodas kompetenci**.

Eiropas Padomes izstrādātajā Kopīgajā rokasgrāmatā valodu apguvei teikts: „Zināšanas par sabiedrību un kultūru kopienā vai kopienās, kur runā attiecīgā valodā, ir tikai daļa no zināšanām par apkārtējo pasauli. Tomēr valodas apguvējam ir visai svarīgi pievērst tam uzmanību, sevišķi tādēļ, ka atšķirība no daudziem citiem zināšanu aspektiem šīs zināšanas visdrīzāk neiekļausies apguvēja iepriekšējā pieredzē un varētu būt stereotipu izkropļotas.”

Noteiktas Eiropas sabiedrības un kultūras specifiskās iezīmes varētu attiekties, piemēram, uz šādām tēmām: ikdienas dzīve, dzīves apstākļi, starppersonu attiecības, vērtības un attieksmes, ķermeņa valoda, sociālas paražas, rituālā uzvedība. (21;-18.)

LAT 2 standartā atbilstoši mērķim veicināt mazākumtautību skolēnu integrāciju Latvijas sabiedrībā izvirzīts uzdevums apgūt zināšanas, veidot izpratni un attīstīt interesi par latviešu literatūru un kultūru citu kultūru kontekstā, lai veicinātu saziņu un sadarbību Latvijas kultūrvidē. Lai sekmētu skolēna sociokultūras kompetences un valodas prasmju attīstību, pamatizglītības latviešu valodas standartā mazākumtautībām integrēti iekļautas arī prasības literatūras apguvei. Literatūras mācību saturs balstās uz literatūras stundās dzimtajā valodā apgūtajiem literatūras teorijas pamatjautājumiem, iegūto radošās darbības pieredzi un lasīto literatūru. Lasot literatūru otrās valodas stundās, jāveido gan izpratne par latviešu literatūru kā pasaules literatūras sastāvdaļu, vispārcilvēcisko vērtību avotu, cilvēka garīgās pasaules bagātinātāju, gan nacionālo vērtību, tradīciju, latviskās dzīvesziņas un latviešu valodas savdabības izteicēju.

Pamatizglītības latviešu valodas kā otrās valodas standarts sociokultūras kompetences veidošanai paredz šādus satura aspektus.

1. Zināšanas un prasmes par kultūras parādībām Latvijā citu tautu kultūras kontekstā, kas ietver: ikdienas dzīvi, dzīves apstākļus, starppersonu attiecības, vērtības, pārliecību un attieksmes, sociālās paražas, rituālus valsts svētkus Latvijas kultūrvidē, tradīcijas un sociālās pārmaiņas.

2. Literatūra kā kultūras sastāvdaļa. Literārā darba uztvere, radošā darbība. Literatūra kā vārda māksla.
3. Literatūras veidu un žanru daudzveidība.
4. Kultūras tradīciju un sabiedrībā pieņemto normu ievērošana saziņā.
5. Sadarbības prasmes, lai nodrošinātu efektīvu komunikāciju un izmantotu un pilnveidotu savu latviešu valodu.
6. Starpkultūru izpratne un prasmes.

Katrs valodas lietošanas akts notiek noteiktas situācijas kontekstā kādā sociālās dzīves jomā. Jomas, kurās valodas apguvēji tiks sagatavoti darbībai, nosaka mācību, pārbaudes darbu un vingrinājumu, situāciju, mērķu, uzdevumu, tematu un tekstu izvēli. (21; 18.- 19.lpp.)

Standarta pamatprasības sociokultūras kompetences jomā ir:

- 1) Saskatīt kopīgo un atšķirīgo latviešu un citu tautu kultūrā,
- 2) Saskatīt latviešu kultūras un valodas vērtības daudz kultūru vidē,
- 3) Izprast folkloras motīvu un tēlu izmantojumu literārajos darbos,
- 4) Lasīt un analizēt mūsdienu latviešu un citu tautu autoru darbus latviešu valodā,
- 5) Prast saskatīt literārajā tekstā atainotā laikmeta vērtības, problēmas, attieksmes,
- 6) Dažādās saziņas situācijās ievērot pieklājības normas.

Par neapstrīdamu patiesību mūsdienās tiek uzskatīts tas, ka valodā uzkrājas un izpaužas tautas kultūras identitāte, tautas pieredze, kā arī tiek saglabāta un tālāk nodota etnosa ģenētiskā atmiņa.

Kur tad glabājas visas šīs vērtības? Vārdā, valodas gramatiskajā sistēmā, tekstā. Bet tas nozīmē, ka vārdu, teikumu un tekstu mēs varam skatīt ne tikai gramatiskā, bet arī kulturoloģiskā aspektā.

Lai piedāvātu skolēniem iespēju labāk iepazīt pasauli, kurā viņi dzīvo, un veidotu viņu izpratni par to, ka ikvienai tautai ir savas pasaules skatījums, savas paražas, tradīcijas, kas atspoguļojas arī valodā, ka dažādu tautu kultūrā ir kopīgas un atšķirīgas iezīmes, ka jāizkopj iecietīga attieksme pret citādību, vēlme un māka to respektēt, pamatizglītības latviešu valodas standartā iekļauta sociokultūras kompetence. Sociokultūras kompetence sekmē to, ka skolēns uztver valodu kā nacionālās un pasaules kultūras, tautas garīgā mantojuma izziņas līdzekli. Veidojas atziņa, ka prast daudzas valodas nozīmē ne tikai izglītību: ikviena valoda paver logu uz citas tautas kultūru, paplašina iespēju saprast, kā dažādu kultūru cilvēki ir uztvēruši un uztver, ir vērtējuši un vērtē apkārtējo pasauli.

Skolēnā veidojas izpratne, ka viņš un citas kultūras, cita sociālā slāņa pārstāvis var vienādi vai atšķirīgi vērtēt vienu un to pašu parādību, ka līdz ar laikmetu maiņu mainās arī atsevišķi vērtību sistēmas aspekti. Tas ir veids, kā attīstīt starpkultūru komunikāciju, t.i. radīt pamatu tam, lai divu dažādu kultūru cilvēki varētu saprasties komunikācijas laikā.

Mācību procesā, strādājot ar dažādiem tekstiem, apmeklējot muzejus utt., veicot pētniecisko darbu, skolēns noskaidro savai tautai raksturīgo, kas guvis atspoguļojumu valodā un ir saistīts ar

- tradīcijām, paražām, ēdieniem, apģērbu, sadzīves priekšmetiem,
- tautas mākslu,
- valsts iekārtu, teritoriālo iedalījumu
- vēsturiskiem notikumiem personām utt.

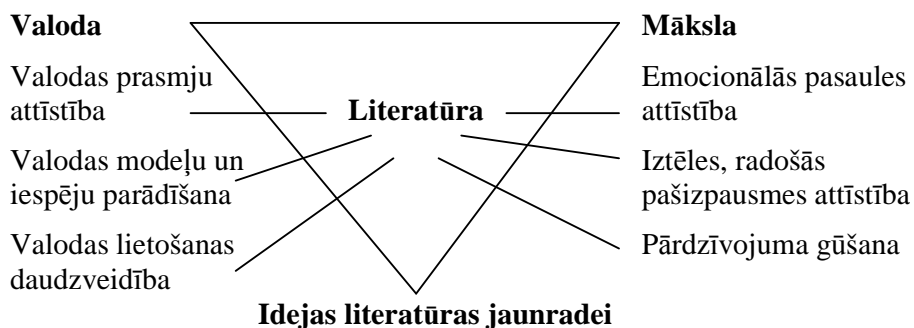
Lai bagātinātu skolēnu kulturoloģisko pieredzi, mācību stundās var izmantot dažādus didaktiskos materiālus, kuros atrodama informācija

- par dažādām tautām, to kultūru,
- par dažādām kultūrām raksturīgo verbālo un neverbālo runas uzvedības modeļu atšķirībām
- par gramatiskajām atšķirībām, kādas vērojamas dažādās valodās vienas un tās pašas domas izteikšanā.(22; 63.-65.)

1.2.Literatūras mācību saturs un mācību darba organizācijas formas sociokultūras kompetences veidošanā.

Literatūra ļauj iepazīt dziļākus un plašākus valodas slāņus līdzās ikdienā nepieciešamajai sarunu valodai. Tādēļ darbs ar daiļliteratūru ir pakārtots valodas apguves vajadzībām, sociokultūras kompetences veidošanai, mācot un mācoties latviešu valodu kā otro valodu. Apgūstot mācību saturu, skolēnos tiek radīta izpratne par latviešu folkloru un tradīcijām. Literatūras kā vārda mākslas mācību mērķis blakus prāta attīstīšanai ir jūtu bagātināšana. Literatūra kā mācību priekšmets aptver divas izglītošanas jomas- valodu un mākslu. (Tabula Nr.1.)

Literatūras kā mācību priekšmeta vieta izglītošanās jomās. (Tabula Nr.1)

„Literatūra kā vārda māksla ir kultūras daļa, un tās apguve būtībā ir iesaistīšanās kultūras apritē. Cilvēks rada kultūru, un kultūra rada cilvēku kā personību.” (30; 87.lpp.)

Tātad literatūrai ir īpaša vieta harmoniskas personas audzināšanā, līdz ar to literatūras mācībās ir sevišķas iespējas ietekmēt personības virzību. Literatūras nodarbības ir tās, kur bērns vairāk nekā citos mācību priekšmetos tiek rosināts izteikt patstāvīgu domu, pamatot to, pie tam šeit vairāk nekā citos mācību priekšmetos iespējama viedokļu daudzveidība. Lasot daiļdarbu, bērnam tiek veicinātas līdzpārdzīvojuma jūtas, iecietība, sapratne.

Balstoties uz teorētiskiem pētījumiem par literatūras lomu personības attīstībā (Rudzītis J., Zīmule Ē. u.c.) var minēt prasmes, kuru pilnveide būtu uzskatāma par vienu no literatūras nodarbību 5.klasē uzdevumiem. Tās ir: prasme sadarboties, strādājot grupās; uzsākt, turpināt, pabeigt sarunu; iesaistās lomu spēlēs; uzklausa klases biedrus un papildina tos; iepazīstina ar sevi un saviem iespaidiem par literatūru.

Lai literatūras stundas sasniegtu izvirzītos mērķus, iespējams izmantot visdažādākās mācību darba formas.

Frontālais darbs - skolēnu rīcību un laika sadali organizē un vada skolotājs. Frontālo darbu noderīgi izmantot pievērsoties dažādām daiļdarba struktūras vienībām, it sevišķi detaļām vai epizodēm. (31; 9.)

Šādā darbā skolēni var apgūt prasmi patstāvīgi lietot mācību materiālus, papildināt citu atbildes, veicināt savstarpējo cieņu un izpratni, izteikt savu domu, prasmi organizēt savu laiku.

Individuālā darba formu pielietojot, skolotājs var mācīt visu klasi, bet katrs skolēns savu darbu veic patstāvīgi. Šo formu izmantojot, svarīgi pārzināt katra skolēna

individuālās īpatnības, mācību iespējas. Šī darba forma attīsta tādas prasmes kā prasmi izteikt savas domas, ievērot noteikumus, organizēt savu laiku, vērtēt sevi.

Grupu darbs. Lietojot grupu darbu, skolēniem palīdz attīstīt neatkarīgu domāšanas veidu, respektēt citu tiesības un viedokli, mācīties sadarboties. Tas lietojams, lai veicinātu labāku mācību vielas izpratni, labākas attieksmes pret mācību darbu radīšanu, lai attīstītu neatkarīgu domāšanas veidu un sadarbības prasmes.

Projekta darbs. Tas ļauj skolēniem attīstīt visplašāko sociālo prasmju spektru, taču šī darba forma ir vislaikietilpīgākā, tā nav realizējama vienā nodarbībā, kā arī bieži. Projekts piemēram, literāra darba fragmenta uzvedums, avīzes izdošana, gadskārtām veltīts pasākums, labi noder arī kādas tēmas nobeigumā. Projekts tas ir konkrēts darbs par kādu tēmu, kuras saturu izvēlas bieži paši bērni. Skolotāja ieguldījums ir mazāks (vairāk sagatavošanas posmā), nekā lietojot citu metodi. Viņam ir iniciatora un padomdevēja loma. Tā kā projektu var strādāt gan individuāli, gan arī grupās, tad, grupu veidojot, jāņem vērā, ka šiem skolēniem, iespējams, ilgstoši būs jāstrādā kopā, tādēļ jāizvairās no nejaušībām grupas izvēlē. Projekta darbā skolēni var brīvi un aktīvi strādāt: vākt informāciju, rakstīt, lasīt, zīmēt, krāsot, līmēt, noformēt, doties ekskursijā, aptaujāt un intervēt, apkopot savāktos materiālus un iegūto informāciju, apgūt jaunas dziesmas, rotaļas, dejas, utt.

Šai darba formai ir vairākas priekšrocības:

- „māca strādāt patstāvīgi un radoši;
- rosina interesi par mācību priekšmetu un dažādām dzīves problēmām;
- ļauj saistīt teoriju ar ikdienas dzīvi;
- māca strādāt, sadarbojoties ar citiem;
- attīsta prasmes izteikt un aizstāvēt savu viedokli, diskutēt, vajadzības gadījumā nonākt pie kompromisa;
- dod iemaņas plānošanā un organizēšanā;
- attīsta prasmes kritiski domāt, analizēt;
- attīsta prasmes vērtēt savu un citu darbu;
- dod iespēju izbaudīt gandarījumu par paša vai kopā ar klases biedriem padarītu darbu;
- palīdz apgūt prasmes, kas nepieciešamas konkrēta gala produkta ieguvei un prezentācijai;
- atklāj skolēnu slēptās potences.” (28; 213.)

Iepriekš minētais ļauj secināt, ka

- literatūra kā mācību priekšmets aptver divas izglītošanās jomas - valodu un mākslu, un tam ir liela loma harmoniskās personības veidošanā;
- literatūras stundās skolēni tiek rosināti izteikt patstāvīgas domas, iespējama viedokļu daudzveidība, tāpēc šīs nodarbības un pati daiļdarbu apguve ir teicama vieta un veids sociokultūras kompetences attīstīšanai;
- literatūras nodarbības sociokultūras prasmju apguves modeli veido kā darba organizācijas formas un metodes, tā literatūras mācību saturs;
- literatūras stundās var izmantot visdažādākās mācību darba organizācijas formas - frontālo darbu, individuālo darbu, grupu un projekta darbu.

2. Mācību metodes, metodiskie paņēmieni.

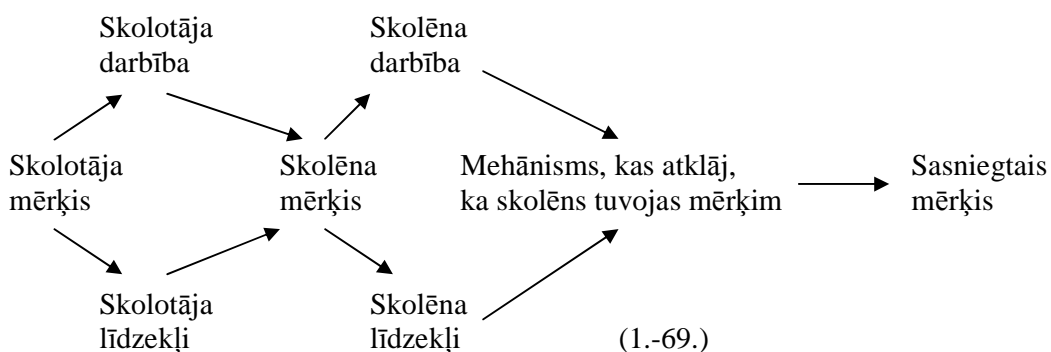
Metožu būtības formulēšanā pedagogu domas ir dalījušās: vieni metodi definēja kā mācību darbā lietoto paņēmienu kopumu, citi to nosauca par ceļu, pa kuru skolotājs vada bērnus no nezināšanas uz zināšanām, trešie to uzskatīja par skolotāja un skolēnu savstarpēji saistītās darbības veidu, kas virzīts uz mācību mērķu sasniegšanu. „Mācīšanās ir īpašā veidā īstenota izziņa, tāpēc mācību metodei jāraksturo izziņas darbību, kuru, no vienas puses, veic skolēni, no otras puses, organizē skolotājs.”

Mācību metode ir skolotāja un skolēna savstarpējās sadarbības kopums, kāds nepieciešams noteikta didaktiskā principa vai pedagoģiskās pieejas ietvaros, un paredzēts, lai nodrošinātu mācību, audzināšanas un attīstības uzdevumu izpildi mācību procesā un izglītības mērķu sasniegšanu.

Mācību paņemiens ir mācību metodes sastāvdaļa, ar kuru mācību mērķa sasniegšanas procesā veic konkrētu uzdevumu. Paņēmienų secība savstarpējā atkarībā veido mācību metodes struktūru.

Mācību metode vispirms paredz skolotāja mērķi un darbību ar viņa rīcībā esošiem līdzekļiem. Ja tās rezultātā rodas atbilstošs skolēna mērķis un darbība ar viņa rīcībā esošiem līdzekļiem, tad šīs darbības ietekmē veidojas un noris mācīšanās process – skolēns apgūst attiecīgo mācību saturu, tiek sasniegts izvirzītais mērķis.

Mācību metodes shēma. (Tabula Nr.2.)

Ļoti svarīga ir mācīšanas un mācīšanās sabalansētība mācību procesā.

Mācīšana – skolotāja mērķtiecīga darbība mācību procesā, kura ir saistīta ar mācību uzdevumu risināšanu, kontroli un rezultātu novērtēšanu.

Mācīšanās – process, kurā indivīds pārņem sabiedrībā uzkrāto pieredzi, apgūst zināšanas, prasmes, attieksmes, pilnveido savu pieredzi, patstāvīgi un atbildīgi darbojoties un izzinot sevi, darbu, sabiedrību.

„Pasaules tendence – dot lielāku īpatsvaru mācīšanās darbībai – skolēna darbībai mācību procesā, tā sekmējot pamatīgāku, noturīgāku apguvi.”

Būtiska ir amerikāņu zinātnieka K.Rodžersa – humānistiskās psiholoģijas pamatlicēja – izteiktā doma, ka skolēnam jāizglītojas pašam, bet mēs, skolotāji, tikai varam palīdzēt šajā mācību procesā, jo nevienu nevar attīstīt, sniedzot viņam gatavu cita pieredzi. Cilvēkam pašam jārealizē savs radošs potenciāls! Pedagoģi mācībās var radīt emocionālu atmosfēru, kas sekmē attīstību. Tādas atmosfēras radīšanu K.Rodžerss sauc par sekmēšanu jeb atvieglošanu (*facilitate*). Darba autore cenšas savās stundās sekot šim padomam. Domā par to, kad izvirzu literatūras stundai mērķus. Nav taču viens un tas pats – veidot skolēnu vērtīborientāciju un iesaistīt skolēnus vērtīborientējošā darbībā; sniegt zināšanas un sniegt mācību informāciju, reizē rosinot apgūt zināšanas; nodot daiļdarbā ietvertās mākslinieciskās vērtības un aktualizēt daiļdarbā ietvertās mākslinieciskās vērtības, radot izvēles situācijas, lai audzēkņi paši radītu savas individuālās mākslinieciskās vērtības.

Par to, ka daiļdarbu nevar ne mācīt, ne iemācīt, ne iemācīties, bet tikai var iepazīt un apgūt (skolēni sadarbībā ar skolotāju), runā arī H.Celma: „Pilnvērtīgu mākslas uztveres procesu vienmēr caurvij estētiskais moments, kurā izpaužas prasme daiļdarbu uztvert kā mākslinieka jaunrades rezultātu. Mākslas darbu mēs apgūstam kā speciāli radītu estētisko vērtību, un tā uztveršana rada baudījumu. Šajā norisē īpaši jāakcentē uztvērēja jaunrades enerģija, prieks par spēju novērtēt mākslinieka radošo potenciālu, par mākslas darba apgūšanu un līdzradīšanu, par savu garīgo aktivitāti.” (8.)

Darba autore piekrīt, ka skolēniem nedrīkst uzspiest savu viedokli, jo katram ir sava dzīves pieredze, savs dzīves un notikumu skatījums, vērtējums.

Kas tad ir daiļdarbs?

LU Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātes docents J.Rudzītis raksta: „Mūsu koncepcijā daiļdarbs ir rakstnieka pašizpaušmē radusies „otrā realitāte” – valodiskā formā ietverts tēlaini māksliniecisks veidojums, „kas kultūras aprītē kļūst par vērtību cilvēkam, sabiedrībai”. Tā galvenais uzdevums ir veicināt katra skolēna harmoniskas personības veidošanos un attīstību, īpaši emocionālās pasaules attīstību, vērtīborientācijas veidošanos, mākslinieciskās pašaktivitātes izraisīšanos. (30; 64.)

Bez šaubām, cilvēka individualizācijas process ir paštapšanas ceļš, kas katram jānoiet patstāvīgi. Tomēr visi, kas ir ap viņu, var sekmēt šo paštapšanu – dažādos veidos un dažādās dzīves situācijās. Bērniem visbiežāk tā ir mācību situācija, kurā gudrs, profesionāli labi sagatavots skolotājs palīdz veidot izpratni gan par cilvēku līdzīgumu un savstarpējo atkarību, gan par cilvēces daudzveidību. Literatūras stundā šī sevis un citu iepazīšana notiek saskarsmē ar mākslas darbu.

Lai varētu metožu daudzveidībā orientēties, metodes tiek klasificētas. Pedagoģijas literatūrā atrodami trīs principi, pēc kuriem klasificētas metodes:

- pēc skolēna izziņas darbības rakstura;
- pēc skolotāja izvēlēto mācību līdzekļu rakstura;
- pēc metodes izlietojuma mērķa;

Metodes, kas raksturo skolēna izziņas darbību:

- izskaidrojoši ilustratīvās,
- reproduktīvās,
- problemātiskā izklāsta, heirstiskās,
- pētnieciskās metodes.

Tabula Nr.3.

Metodes nosaukums	Metodes būtība	Mācību un audzināšanas uzdevumu iespējamais risinājums
1) izskaidrojoši ilustratīvā	Zināšanu sniegšana gatavā veidā, izmantojot dzīvo vārdu un uzskati	Zināšanu uztvere, apjēgšana, uzmanības atbilstība
2) reproduktīvā	Skolotājs rosina skolēnus reproducēt apgūtās zināšanas	Zināšanu nostiprināšana, prasmju un iemaņu veidošana. Atmiņas, valodas un motorisko spēju attīstība
3) problēmiskā izklāsta	Skolotājs izvērta problēmu, pats to risina, atklājot risināšanas ceļu, radot grūtības un pretrunas, ko nākas atrisināt risinājuma procesā	Skolēnu domāšanas attīstība, rādot zinātniskās izziņas loģiku. Mācību intereses veidošana skolēnos.
4) heirstiskā	Heirstiskās pārrunas ceļā skolotājs organizē un vada skolēnu izziņas darbību tā, lai skolēni patstāvīgi, skolotājam piepalīdzot, nonāktu līdz problēmas loģiskajam risinājumam	Skolēnu zināšanu pārveidi pārliecībā. Veidot prasmes pašam apgūt zināšanas un loģiski domāt. Veidot interesi par mācību darbu.

5) pētnieciskā	Tas pats, kas iepriekšējā metodē, tikai ar skolēnu patstāvīgās darbības augstāku līmeni.	Zinātniskās izziņas metožu apguves attīstība. Patstāvīgas radošas darbības attīstība.
----------------	--	--

M. Rubanas grāmatā „Mācīsimies darot” sniegta šāda pēc izziņas darbības rakstura metožu klasifikācija (Tabula Nr.2.)

Tā kā metodes ir daudzveidīgas un atšķirīgas, izvēloties metodi, jāņem vērā mācību procesa faktori, ko nosaka:

- vispārējais mācību un audzināšanas mērķis un no tā atkarīgais mācību saturs, mācāma priekšmeta specifika;
- stundā veicamie didaktiskie uzdevumi;
- skolēna vecuma un attīstības līmeņa īpatnības;
- materiālās bāzes iespējas un mācībām atvēlēts laiks u. c.

Mācību stundu laikā autore bieži pielieto reproduktīvu metodi, kura palīdz veidot iegūto zināšanu prasmes un iemaņas, izpildot skolotāja iepriekšsagatavotus uzdevumus, testus. Šī metode prasa ievērot mācību individualizāciju, jo prasmju un iemaņu veidošanās ceļš katram skolēnam ir atšķirīgs.

Radošas darbības pieredzi atšķirībā no gatavām zināšanām, darbības veidiem, iemaņām un prasmēm, skolēni var apgūt, tikai risinot viņiem jaunas problēmas. Daļēju meklējumu jeb heirstiskā metode pakāpeniski tuvina skolēnus problēmu patstāvīgai risināšanai.

Heiristika – loģisku paņēmienu sistēma kādas problēmas radīšanai. Katras problēmas risināšanā jāatrod atbilstošu paņēmienu sistēma. Mācību procesā to izmanto problēmu un problēmsituāciju risināšanā, dodot skolēniem iespēju meklēt un atklāt, izmantojot savas zināšanas, prasmes un pieredzi, tādējādi veicinot skolēnu aktivitāti, atjautību, loģiskās domāšanas un izziņas procesa attīstību.

Literatūras stundās šādā veidā bieži risinājās heirstiskās pārrunas, kas sastāvēja no savstarpēji saistītu jautājumu sērijas, no kurām ikviens uzskatāms par soli ceļā uz problēmas risinājumu. Šie jautājumi lielākoties izvirzīja nepieciešamību skolēniem ne tikai reproducēt savas zināšanas, bet arī iesaistīties nelielos meklējumos. Šī metode bija īpaši svarīga strādājot grupās.

Visaktuālākā mūsu literatūras stundās tomēr bija pētnieciskā metode.

Pētnieciskajai metodei ir vairākas svarīgas funkcijas:

- nodrošināt zināšanu radošu izmantošanu;
- veidot radošās darbības pieredzi;
- sekmēt zinātniskās izziņas metožu apguvi šo metožu meklējumu un izmantošanas procesā;
- radīt nosacījumus, kas vajadzīgi, lai rosinātu interesi par radošu darbību, tās vajadzību, jo ārpus darbības gan motīvi, kas gūst izpausmi interesēs, gan arī vajadzības nerodas;
- sekmēt skolēnu patstāvības attīstību pētniecisku uzdevumu risināšanā.

Pētnieciskās metodes ietvaros veicamo uzdevumu veidi var būt dažādi:

- uzdevumi, kurus var ātri patstāvīgas meklējumdarbības ceļā atrisināt vai nu klasē, vai mājās;
- uzdevumi, kuru veikšanai nepieciešama vesela mācību stunda;
- pētnieciska rakstura mājas darbi, kas veicami noteiktā, bet katrā ziņā ierobežotā laika posmā (nedēļā).

Rezultātā pētnieciskā metode dod pilnvērtīgas, labi apjēgtas, operatīvas un elastīgi izmantojamas zināšanas, veido radošās darbības pieredzi, nodrošinot zināšanu, prasmju un iemaņu apguvi trešajā – augstākajā – radošās pielietošanas līmenī. Tāpat kā daļēju meklējumu jeb heuristikās metodes, arī pētnieciskās metodes lietojums balstās uz kognitīvo (izziņas) mācīšanās modeli.

Šodienas izglītības mērķis liek izvēlēties aktīvas izziņas procesu veicinošās metodes, kas attīsta prasmes gan mācīties, gan sadarboties, gan prast sevi novērtēt. Šos uzdevumus palīdz īstenot interaktīvās metodes.

Interaktīvās mācību metodes.

Tā kā mēs dzīvojam demokrātiskā sabiedrībā, tad ikvienam no mums jāaudzē un jākopj „demokrātijas puķe” pašam sevī, attīstot radošo patstāvību, uzdrīkstēšanos, iecietību un cieņu pret citiem cilvēkiem un viņu uzskatiem, atbildību, pašdisciplīnu.

Šo un daudzu citu personības kvalitāšu attīstību veicina **interaktīvs mācību stils, kura pamatā ir skolotāja un skolēna sadarbība mācību mērķu sasniegšanas nolūkā** (17; 5.)

Interaktīvo mācību mērķi ir saistīti ar cilvēka pašizpausmes daudzveidīgo iespēju atraisīšanu, viņa pilnvērtīgu attīstību un gatavību dzīvei. Tie ir šādi.

1. Pastāvīgas domāšanas un vērtēšanas iemaņu attīstības veicināšana skolēnos, kas ietver
 - neatkarību no autoritātes viedokļa un spēju kritiski izvērtēt dažādus viedokļus,
 - savas personiskās, subjektīvās patiesības meklējumus,
 - prasmi loģiski sakārtot savas domas, savu domu precīzas formulēšanas un uzskatu argumentēšanas prasmi.
2. Produktīvas sadarbības iemaņu attīstības veicināšana skolēnos, kas ietver
 - spēju uz klausīt un saprast cilvēku viedokļus,
 - iecietības un empātijas izkopšanu,
 - prasmi diskutēt un diskusijas kultūras izkopšanu.
3. Attīstīt skolēnos spēju mācību procesā izmantot savu pieredzi un drosmi apgūt jaunu pieredzi.
4. Pašizglītības vēlmes izkopšana skolēnos, attīstot viņos prasmi patstāvīgi paplašināt savu zināšanu loku.
5. Attīstīt skolēnos pilsonisko drosmi atbildēt par savu viedokli un rīcību.

Lai īstenotu šos interaktīvās mācīšanas mērķus, skolotājam pašam jābūt iekšēji brīvam, spējīgam improvizēt; viņam jābūt godīgam un atvērtam, viņa kompetence savā mācību priekšmetā nevar būt bezpersoniska - tai jāsakņojas viņa dzīves pieredzē un pārdzīvojumā. Izglītības situācija veidojas skolēna un skolotāja dialogā, mijiedarbībā, sapratnē. (17; 9.)

Interaktīva mācību procesa veiksmīgas norises atslēga ir sadarbība starp skolotāju un skolēniem. Ikvienu interaktīvas mācīšanas metodi lietojot, nepieciešama **instrukcija** - proti, skolotājs paskaidro skolēniem, kas viņiem īsti jā dara. Iecerot instrukciju, skolotājam jāņem vērā, ka skolēni ir tie, kas vēlas kaut ko jaunu apgūt, un viņiem ir jāsaprot, kas ir jā dara.

Vissvarīgākais noteikums - **ilustrējiet!** Nepietiek tikai paskaidrot, kā rīkoties.

Skolotājam tas ir jādemonstrē, vismaz minot raksturīgākos piemērus.

Labai instrukcijai ir jābūt vienkāršai: arī sarežģītas lietas jāizklāsta vienkārši, tomēr nevienu detaļu nedrīkst aizmirst. Turklāt skolotājam vienmēr jābūt gatavam sniegt papildskaidrojumus.

Dažreiz nepieciešams līdz minimumam ierobežot aprakstošo un izskaidrojošo instrukcijas daļu, realizējot principu „mācīties darot”. Skolotājs, kurš pats ir ieinteresēts,

uzreiz, bez ievada iesaista skolēnus darbībā. **Iesaistīšanas** nosacījums ir īpaši svarīgs muzikālu, dramatisku vai fizisku uzdevumu gadījumos. (17; 21.)

Lietojot interaktīvās metodes, skolēni kļūst atraisītāki, brīvāki. Taču cerēto rezultātu varēs sasniegt tikai tad, ja katru metodi izmantos īstajā vietā un īstajā laikā.

1. Lai dalībnieki cits citu iepazītu, kopīgi darbotos, brīvi iesaistītos grupas darbā, dalītos pieredzē, lieto **grupu darba metodes**.

2. Lai dalībnieki uzzinātu jaunus faktus, iegūtu vispārēju priekšstatu par kādu problēmu, iegūtu loģisku viedokli, lieto **prezentējošas metodes**.

3. Lai dalībnieki attīstītu prasmes, pielietotu to, ko iemācījušies, iegūtu jaunu pieredzi, lieto **darbības metodes**.

4. Lai dalībnieki radītu jaunas idejas, pilnveidotu savu pieredzi, mācītos diskutēt, lieto metodes, kur dalībniekiem **jādod savs ieguldījums**:

- a) grupu diskusijas,
- b) lomu spēles,
- c) pārrunas,
- d) darbs mazās grupās,
- e) projekti.

Visas šīs nodarbības prasa rūpīgu gatavošanos. Pēc nodarbības nepieciešams apkopot rezultātus un izanalizēt, kādas zināšanas ir iegūtas. (17; 17.-18.)

Interaktīvās mācību metodes ir būtiska mācību procesa sastāvdaļa, jo skolēni

- mācās paši atrisināt sarežģītus uzdevumus vai problēmas;
- kļūst aktīvi mācību procesa dalībnieki;
- mācās veidot attiecības ar klases (grupas) biedriem;

1. Ar interaktīvo metožu palīdzību mācīšanas process kļūst par mācīšanās procesu, ko raksturo pāreja

no

pasīviem skolēniem
savrupiem priekšmetiem
autoritāra skolotāja
skolotāja kā lēmēja

atmiņas

ārējas motivācijas

tradicionālām zināšanām

uz

aktīviem skolēniem
integrētiem priekšmetiem
demokrātisku skolotāju
skolēnu aktīvu līdzdalību

lēmumu pieņemšanā

pētīšanu un atklāšanu

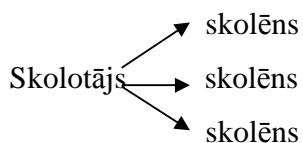
iekšējo motivāciju

jauniem akadēmiskiem

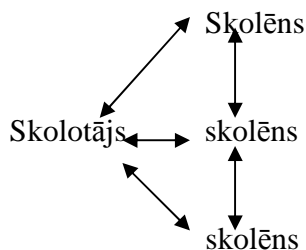
testiem un kontroles	standartiem
sacensības	iekšējo izvērtējumu
mācībām klasē	sadarbību
viena skolotāja darba	daudzveidīgu mācību vidi
(29; 63.-64.)	skolotāju komandas darbu

Galvenās iezīmes, kas atšķir interaktīvās metodes no tradicionālām:

- ❖ mācību procesā nodrošina skolotāja un skolēnu pozitīvu sadarbību zināšanu un prasmju apguvei;
- ❖ mācīšanās notiek darbībā;
- ❖ skolēniem ir iespēja izmantot savu pieredzi;
- ❖ tiek veicināta skolēnu patstāvīgā darbība;

Tradicionālās metodes: sadarbības nav.

Interaktīvās metodes: sadarbība divos līmeņos;

Skolotājs-skolēns

Skolēns-skolēns.(28; 49.-50.)

Daudzveidīgo mācību metožu un paņēmienu izmantojums paver plašākas iespējas skolēnu sociokultūras kompetences pilnveidošanai, raisa skolēnu interesi par literatūras stundām un apgūstamo mācību vielu. Minētie metodiskie ieteikumi nav vienīgie, kas sekmē skolēnu sociokultūras kompetences pilnveidošanos.

3. Skolēnu vecuma īpatnības.

Pētījumā iesaistīto 5.klases skolēnu pedagoģiski psiholoģiskais raksturojums.

Izvēloties mācīšanas /mācīšanās modeli, mācību metodes un mācību paņēmienus nepieciešams ievērot bērna vecumposmam raksturīgās izziņas darbības īpatnības, kā arī personības pakāpi.

E.Eriksons par vecumposmu no 12-18 gadiem raksta, ka tas ir identitātes meklējumu stadija.

Sākoties pusaudžu vecumam, cilvēkam parādās jaunas vajadzības, un viena no vissvarīgākajām- būt pieņemtam vienaudžu grupā. Šajā vecumā ir svarīgi izvēlēties tos iekļaušanas veidus, kas neapdraud pašu un apkārtējus. Ne vienmēr pusaudzis spēj sevi atbilstoši novērtēt. Parasti viņš meklē standartus un normas, kurām noteikti būtu jāatbilst.

Vēl viena nozīmīga vajadzība pusaudžu vecumā ir eksperimentēšana. Tas ir laiks, kad cilvēks aktīvi izziņa sevi un apkārtējo pasauli ar tās robežām un atbildes uz jautājumu: „Ko es drīkstu?” „Kas notiks, ja es...” meklē ikdienas dzīvē.

Pusaudžu vecumā norisinās identitātes krīze. Meklējot savu identitāti, pusaudzim jāintegrē sava iepriekšēja pieredze un nākotnes vīzijas. (28; 56.-57.)

Ž.Piažē teorija uzsver, ka kognitīvā attīstība ir paškonstruktīvs process. To iespējams pedagoģiski virzīt reizē neaizmirstot rūpēties par to, lai mācības skolā nebūtu pārblīvētas ar zināšanu alimētiem, kurus skolēns vēl nekādi nevar iekļaut pastāvīgajā organizācijā.

No 11.-12. gadiem-formālo operāciju stadija. Kāda ir darbība? Abstraktā domāšana, analīze, vispārinājums, hipotēzes u. tml.

1. Ļ.Vigotskis norāda, ka ikvienam vecumam ir noteikts mācības līmenis- tikai atbilstošā vecumā var apgūt noteiktas darbības. Mācīšanās var būt neveiksmīga, ja kaut ko sāk mācīties par agru vai par vēlu, tomēr, pēc Ļ. Vigotska domām, mācīšanās ir produktīva tikai tad, kad tā virzās attīstībai pa priekšu. Tātad mācīšanās ir labvēlīga tajā stadijā, kad atbilstošie psihes mehānismi nevis ir jau nobrieduši, bet tikai vēl briest. (28; 60.-61.)

2. Fizioloģiskas īpatnības.

Bērni (11.-12.g.v.) ir kustīgi, dzīvi, skaļi, enerģiski, ātri, aizvainojas un uztraucas- viņu organisms strauji attīstās. Šajā periodā meitenes aug un veidojas ātrāk nekā zēni.

Psiholoģiskās īpatnības.

1. Izteikta tieksme darboties, vēlme visu izdarīt pareizi.

2. Labprāt sadarbojas ar citiem, vairāk laika pavada ar vienaudžiem, bet brīžiem vēlas būt vieni.
3. Koncentrējas uz individuālām interesēm, tāpēc draudzējas ar bērniem, kuriem ir līdzīgi uzskati.
4. Veidojas priekšstati par to, kas labs, kas slikts, ir samērā izteikts taisnīgums.
5. Kļūst atbildīgi (veidojas atbildības izjūta.)
6. Vērtē pieaugušos, kļūst kritiski pret sevi.
7. Rodas intereses ārpus skolas, ģimenes.
8. Ļoti pārdzīvo fiziskas un emociju izmaiņas, ir psihiski viegli ievainojami.
9. Tiecas atzīt varoņus, elkus, autoritātes.

(18; 10.- 11.)

5.kl. skolēnu vecums ierindojas jaunākajā pusaudžu vecumposmā „Šajā periodā veidojas bērna personības pamatiezīmes un kvalitātes. Pusaudžu perioda beigās cilvēkam ideālā variantā būtu.. jāatrod sava patiesā identitāte un sociālā loma.” (34; 120.)

Šis vecums ir kā tilts starp bērnību un jaunību, jo psihiskā un fizioloģiskā attīstība notiek ļoti strauji, taču sociālā brieduma pakāpe ir tajā vēl zema. (12; 81.); bērns šajā vecumā joprojām pilnībā atkarīgs no pieaugušiem, no vecākiem.

Pusaudžu vecums ir tas dzīves laiks, kad formējas saskarsmes normas un spējas. G.Abramova norāda, ka mācību process apskatāmā vecumposmā bērnus saista ne tik daudz satura ziņā, kā iespējā būt saskarsmē ar vienaudžiem. Kā arī otrādi - saskarsmei ar vienaudžiem ir liela loma pusaudžu mācīšanās kontekstā. (39.)

Jebkuras pedagoģiskas problēmas risināšanā vai mācību programmas vai modeļa veidošanā svarīgi izprast skolēnu vecumposmu īpatnības, jo tikai tās ievērojot, iespējams izstrādāt atbilstīgākos mācību līdzekļus, metodes, formas un paņēmienus, tādējādi skolēniem padarot mācību procesu saistošu un interesantu.

Savā laikā Jāns Amoss Komenskis ir norādījis, ka „pret bērnu prātu tiek veikta vardarbība, ja viņus piespiež darīt to, kas neatbilst ne viņu vecumam, ne viņu prāta attīstībai..., bērniem vajag nodarboties ar to, kas ir labi izprasts.” (14; 232.)

Mācības 5.klasē ir sarežģīts posms skolēnu dzīvē. Viens nozīmīgs posms - sākumskola - ir noslēdzies un bērni ienāk jaunā vidē - pamatskolā. Mainās ne vien apkārtējie apstākļi - 5.klases skolēni tagad ir jaunākie starp pārējiem - lielajiem, daudzās skolās bērniem jāpierod pie kabinetu sistēmas; skolēniem jāveido attiecības ar jauniem skolotājiem, parādās jaunie priekšmeti. Respektīvi, bērns šajā periodā attīstās, adaptējoties

videi- izejot cauri pielāgošanās un pārstrādes procesam; attīstība un socializācija viena otru papildina. (20.)

Atbilstoši I.Maslo ieteikumiem mācību metodēm katrā izglītības pakāpē jāatbilst skolēnu vecumposmam izziņas darbības īpatnībām Izvēloties mācību metodes mācību procesam pamatskolā, jāņem vērā, ka šīs metodes:

- ļauj ievērot pusaudžu vajadzības pēc metožu daudzveidības un rada tādu vidi, kas stimulē pusaudžu izziņas aktivitāti, veicina izziņas interesi;
- māca pusaudžiem mācīties, izmantojot un attīstot prāta, jūtu un gribas spējas, kā arī mācīšanās pieredzi;
- sekmē skolēnu sadarbības pieredzi;
- veicina informācijas uztveri un noturību;
- parāda skolotāju par padomdevēju un mācību darbības līdzorganizētāju;
- veicina skolēnu mācību darbības pieredzi dažādās sociālajās formās.

Vecumposma raksturojums. (11-12 gadi)

- Enerģiski, kustīgi, aktīva vēlme līdzdarboties un saņemt pozitīvu vērtējumu. Vēlme apliecināt sevi.
- Meklē atbildes uz jautājumu: Kāds esmu? Kāds varētu būt?
- Zinātkāri.
- Interesējas par visu.
- Bērnišķīgi.
- Mēdz fantazēt.
- Sirsnīgi.
- Atvērti (vai ļoti noslēgti)
- Dominē emocijas.
- Ātra impulsīva reakcija.
- Adaptējas pamatskolā.
- Neprot patstāvīgi strādāt, sevi organizēt darbam.
- Paškritikas trūkums.
- Neveiksmes cēloņus meklē ārpus sevis.
- Mīl dzīvniekus.

Skolēnu vajadzības.

- Apliecināt savu Es.
- Saņemt biedru un pieaugušo atbalstu.

- Draudzēšanās.
 - Uzmanība.
 - Mīļums.
 - Atbalsts.
 - Tūlītējas atbildes uz interesējošiem jautājumiem.
 - Spēles, rotaļas, viktorīnas- kustīguma rosīguma kompensēšanai.
 - Vajadzība pēc cilvēka, kas uzklausa un novērtē.
 - Skaidrība, noteiktība.
- (32; 154.)

Pētījumā iesaistīto 5.klases skolēnu pedagoģiski psiholoģiskais raksturojums.

Darba autore iecerēto mācību izmēģinājuma darba programmu īstenojusi Salaspils 2.vidusskolas 5.A. klasē. Skolēnu skaits klasē ir 22. Bērni ir ļoti atšķirīgi. Dažiem bērniem trūkst mācību motivācijas, dažiem patīk neadekvāti uzvesties, ar ko mēģina pievērst sev uzmanību, dažus grūti iesaistīt mācību un audzināšanas procesā - viņi ir vienpatņi, kas ne īpaši labi jūtas klases kolektīvā. Tomēr lielākā daļa bērnu ir aktīvi, dzīvespriecīgi, strādāt gribīgi un piedalīties projektā „Mārtiņdiena.” Skolotājai ir lieliska iespēja tuvāk iepazīt bērnus, izprast klases potenciālu, jo skolotāja pazīst šos bērnus tikai divus mēnešus un darbs pie projekta ir laba iespēja satuvināt bērnus un skolotāju.

Skolēnu zināšanas līmenis ir arī atšķirīgs. Ir labi sagatavoti un zinoši skolēni, bet daļa skolēnu ir ar vājām zināšanām. Skolotāja konstatēja, ka skolēniem patīk mācību stundas, kur pedagogs radoši organizē mācību darbu, izmanto daudzveidīgus uzdevumus un mācību metodes.

4. Didaktiskais modelis folkloras apguvei 5. klasē.

4.1. Mācību metodiskā iecere un stundu plānojums.

Literatūras stundā skolotāja uzdevums ir, pirmkārt, mācīt prasmi ne tikai lasīt vārdus, bet arī uztvert un izlasīt literāra darba tekstā ietverto dziļāko jēgu un to apzināti novērtēt. Otrkārt, literatūras mācību stundās skolēniem ir iespēja attīstīt savu estētisko gaumi, proti, izpratni par to, kas ir skaists un vērtīgs, par vārda mākslas nepārejošām vērtībām. Treškārt, literatūra ļauj veidot un audzināt jauno cilvēku jūtu pasauli un izpratni par labo un ļauno, par tikumiskajām vērtībām un cilvēka atbildību. (13; 3.-5.)

Latviešu gadskārtu folklorā, tautas pasakas un teikas ir tautas sacerējumi, kas atklāj tautas vēsturi un kultūru, tradīcijas un paražas, senlatviešu dzīves uzskatus un uztveri, attieksmes un zināšanas. To mēs uztveram caur folkloras simboliem un saturu, caur folkloras gudrību un padomiem. Tātad gadskārtu folklorā, pasakas un teikas ir labs materiāls skolēnu sociokultūras kompetences veidošanai.

Lai literatūras stundās sekmētu skolēnu sociokultūras kompetences pilnveidošanos, skolotājam būtu jāizvēlas tādas mācību metodes un paņēmieni, kas veicina skolēnu tuvināšanos konkrētās tautas kultūrai, tās tradīciju dziļākai izpratnei.

Mācību saturs: Teikas un pasakas latviešu folklorā. Rudens gadskārtu folklorā.

Šīs tēmas saturs vistiešākajā veidā saistīts ar personības izziņas un pieredzes bagātināšanu. Tēmas satura virzība saistīta ar pamatprasmju attīstīšanu. Dod iespēju iepazīties ar latviešu folkloras veidiem, ar gadskārtu ieražām, ar teikām un pasakām. Folkloras materiāls atbilst mācībgrāmatas saturam un izkārtots tādā secībā, kādā attiecīgās tēmas aplūkotas mācībgrāmatas nodaļās. Teikas stāsta par ezeriem, salām, un zivīm, dzīvniekiem un putniem, kā arī ir saistītas ar dažādām grāmatā minētām vēsturiskām vietām. Galvenokārt teikas 5. klases mācību grāmatā veidotas kā klausīšanās uzdevumi.

Zināšanas:

1. folkloras iedalījums;
2. folkloras veidu būtiskas iezīmes;
3. teikas un pasakas latviešu folklorā;
4. gadskārtu ieražu folklorā.

Prasmes:

1. atšķir folkloras veidus (tautasdziesmas, pasakas, teikas, ticējumi, mīklas, parunas);
2. uztver valodas skanisko un ritmisko veidojumu, izmanto to savā radošā darbībā;
3. lasa un runā tekstu izteiksmīgi;

4. saista ar folkloru iegūtās zināšanas ar personisko pieredzi;
5. iesaistās gadskārtu ieražu svētkos un latviešu godos skolā un ārpus tās.

Mācību uzdevumu sagatavošana un ievirze to risināšanā:

Viens no galvenajiem zināšanu pārbaudes paņēmieniem ir mācību uzdevums. Ar jēdzienu „uzdevums” jāsaprot „īpaši teorētiski vingrinājumi, kas izmantojami arī zināšanu nostiprināšanai un pārbaudei.” (Latviešu valodas vārdnīca. - Rīga: Avots, 1987.-825.lpp.)

Pie teorijas jautājumiem par uzdevumu literatūras mācīšanā strādā J. Rudzītis. Viņš uzskata: „Mācību uzdevums ir pedagoģisks modelis, kurā atveidota konkrētos nosacījumos veicamās darbības psiholoģiskā struktūra. Citiem vārdiem sakot, uzdevuma radītāja domu darbības ceļš jāveic arī skolēniem, šo uzdevumu risinot. Teiktajam vajadzīga piebilde: radošai darbībai nevar būt algoritma un radošam uzdevumam - viena risinājuma.” (29; 5.)

Pēc Rudzīša domām, uzdevumi var rosināt skolēnus veikt daudzveidīgas psihiskās darbības. Es piekrītu, ka savu mācību pieredzi (zināšanas, darbības veidus un citu) var pārnest turpmāk uz jaunām, nestandarta situācijām. Skolēni var izteikt intuitīvi minējumu, oriģinālu paņēmieni, daloties savās domās, izjūtās, pārdzīvojumos.

Izstrādājot izziņas un praktiskos uzdevumus, sadalot folkloras tēmas mācību vielu 6 stundās, centos ievērot G.Ščukinas ieteiktās galvenās prasības:

- uzdevumam jāiziet no izziņas procesa nepieciešamības, apgūstamo zināšanu sistēmas;
- uzdevumam jābūt ar tādu grūtuma pakāpi, kas atbilst skolēnu sagatavotībai un attīstības līmenim;
- uzdevumam jārosina skolēnu domāšana, atmiņa, iztēle un citi psihiskie procesi;
- uzdevumam jābūt tādām, kas rosina skolēnus uz izziņāšanu, rada viņos vēlēšanos atrisināt izvirzīto problēmu.

Centos panākt to, ka mācību darba procesā izvirzītie uzdevumi kļūtu par skolēna subjektīvajiem uzdevumiem.

Visus mācību uzdevumus literatūrā, strādājot pie tēmas „Teikas un pasakas latviešu folklorā”, centos iedalīt pēc šādiem J. Rudzīša principiem:

- pēc uzdevumu didaktiskā rakstura un virzības:
 1. reproduktīvajos uzdevumos,
 2. radošajos uzdevumos;
- pēc stundā realizējamā mācību mērķa:

1. satura pārbaudes uzdevumos,
2. analītiskajos uzdevumos;
 - pēc uzdevumos ietvertās grūtību pakāpes:
 1. pirmās grūtību pakāpes uzdevumos,
 2. otrās grūtību pakāpes uzdevumos,
 3. trešās grūtību pakāpes uzdevumos.

Latviešu folkloras apguvei skolēnu sociokultūras kompetences pilnveidošanas aspektā 5.klasē pirmajā semestrī iepļānotas 5 stundas un pasākums „Mārtiņdiena.”

Stundas veidotas mērķtiecīgi: tām ir vispirms konstatējošs (anketēšana) raksturs, tad attīstošs un izglītojošs (mācību process) raksturs, nobeigumā kontroles un prezentēšanas raksturs (savas teikas rakstīšana, Mārtiņdienas materiālu prezentēšana un piedalīšanās pasākumā „Mārtiņdiena.”)

Šajās stundās skolēni kopā ar skolotāju risina vienu pamatjautājumu-kā literatūras stundās iepazīt un izprast latviešu tautas kultūru caur folkloras materiāla- gadskārtu, teiku, pasaku kontekstu. Šo stundu bloks pakļauts viena mērķa sasniegšanai- pilnveidot skolēnu sociokultūras kompetenci latviešu tautas gadskārtu, teiku pasaku apguves procesā. Svarīgi skolēniem palīdzēt saprast, kādā veidā caur valodu iespējams izzināt un izprast kādas tautas kultūru. Katrai atsevišķai stundai ir izvirzīti savi konkrēti mērķi

Vērtēšana

Vērtējums - atzinums par izglītības programmā noteiktā mācību satura apguves līmeni; vērtēšanas rezultāts, ko var paust ar atzīmi, citu simbolu vai aprakstošu stāstījumu.

Vērtēšana - procedūra, kura nosaka skolēna zināšanu, prasmju, iemaņu atbilstību izglītības programmā noteiktajam mācību satura apguves līmenim.

Pašvērtējums - sevis, savu īpašību, savas darbības, rīcības, sava nozīmīguma vērtējums. Pašanalīzes rezultāts.

Pašanalīze - kompleksa savas rīcības, darbības, uzskatu, spēju, rakstura novērtēšana, lai izzinātu un izprastu sevi,...atklātu sevi kā pašvērtību. (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca.-Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.)

Vērtēšana:

- informācijas ieguves procesā;

- saistībā ar mācību procesu un atbilstoši mācību procesam;
- kopveselumā.

Vērtēšanas pamatprincipi:

- būtiskums;
- pamatotība, derīgums;
- uzticamība;
- cieša saikne ar mācīšanās procesu;
- atvērtība;

Didaktiskās prasības vērtēšanai:

- vērtēšanai jāatbilst mācību mērķim;
- pirms vērtēšanas jānorāda vērtēšanas kritēriji;
- vērtēšanai jābūt individuālai;
- vērtēšana jāveic daudzveidīgi, jānodrošina tās mācībfunkcijas, audzinātājfunkcijas, attīstītājfunkcijas;
- vērtēšanai jābūt vispusīgai;
- vērtēšanai jābūt objektīvai, jāparāda tas, ko skolēni reāli apguvuši;
- vērtēšana jāveic sistemātiski, tā jāapvieno ar citiem skolēnu mācību darbības aspektiem;
- vērtēšanai jābūt diferencētai, ievērojot mācību priekšmetu specifiku un skolēnu individuālās īpatnības;
- skolotāju prasībām jābūt vienotām. (35.)

Skolēna mācību sasniegumus latviešu valodā un literatūrā vērtē atbilstoši Valsts pamatizglītības standarta un Pamatizglītības standarta latviešu valodā un literatūrā skolām, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas, prasībām, izvērtējot zināšanu apjomu un kvalitāti, apgūtās prasmes, attieksmes, mācību sasniegumu attīstības dinamiku.

Vērtēšanas kritēriji:

Veicot vērtēšanu, skolotājam jāvadās pēc skolēna radošās aktivitātes un spējas saskatīt satura dažādos slāņus.

Domāšanas un interpretācijas prasmes:

- spēja saskatīt un atrast, spriest un izdarīt secinājumus, analizēt idejas un apkopot informāciju;
- spēja veikt teksta izpratni un nozīmīgu ideju vai informācijas atlasīti un to raksturot (pastāstīt ar saviem vārdiem vai aprakstīt).

Komunikatīvā kompetence:

- prasme izteikt savu izpratni par tekstu, pamatojot savas domas un pierādot, savu domu pamatotību ar piemēriem no teksta'

Valodas kompetence:

- prasme atrast, raksturot un novērtēt valodas izteiksmes līdzekļus, salīdzinājumu, metaforu un simbolu veidošanas un lietošanas iespējas daiļliteratūrā.

Sociokultūras kompetence:

- prasme atrast kopīgo un atšķirīgo latviešu literatūrā un folklorā salīdzinājumā ar dzimto literatūru, balstoties uz iepriekšējos mācību gados gūto izpratni par literatūru un daiļradi. (13.)

Savas teikas sacerēšana un „Mārtiņdienas” pasākums -10 ballu skalā.

Grupu darbs, uzdevumi, stāstījums - ar vērtējumu „ieskaitīts” vai „neieskaitīts.”

1. stunda.

Stundas temats: latviešu folklorā. Latviešu senā laika skaitīšana. Gadskārtu folklorā.

Stundas mērķis: Iepazīstināt skolēnus ar latviešu folkloras veidiem un latviešu senā laika skaitīšanas sistēmu.

Uzdevumi: 1) veikt aptauju, lai konstatētu, ko skolēni zina par latviešu folkloru un latviešu tautas svētkiem;

2) veidot izpratni par latviešu folkloru un latviešu tautas svētkiem;

3) veidot interešu grupas, lai sadarbotos, strādājot pie projekta „Mārtiņdiena.”

Mācību metodes, metodiskie paņēmieni, darba organizācijas formas:

- anketēšana;
- jautāšana, atbildēšana;
- stāstījums;
- klausīšanās;
- frontālais darbs;
- individuālais darbs.

Mācību līdzekļi:

- folkloras grāmatu galds;
- plakāts; (skatīties 2. pielikumu).

- darba burtnīcas;
- darba lapa (Anketa, skat.1.pielikumu).

Prognozējamais rezultāts: Anketās parādās skolēna zināšanas par folkloru un gadskārtu svētkiem, prot nosaukt folkloras žanrus .Iesaistās projekta darbā.

Sasniegumu vērtēšana: mutiskā uzslava.

Anketēšana ir viena no visbiežāk izmantojamām metodēm, lai iegūtu svarīgu informāciju. Sastādot jautājumus, ir svarīgi, kāda veida informāciju skolotājs vēlas iegūt. Konkrētā temata sakarā skolotāja vēlējas izzināt skolēnu vispārīgās zināšanas folklorā un zināšanas par tautas svētkiem. Skolotājam ir jāveic anketēšanas analīze un jānosaka skolēnu mācāmības līmenis.

Stundas norise.

Stundas sākumā skolotāja iepazīstina skolēnus ar stundas tematu un saka, ka šī ir ievadstunda tēmai „Folklorā.” Stundas pirmajā daļā skolēni atbild uz anketas jautājumiem. (1.pielikums.).

Stundas otrajā daļā skolēni izpēta pie tāfeles piestiprinātu plakātu - Gadskārtas svinības un gadalaiki. Skolēni noklausās skolotāja stāstījumu par svinamiem gadskārtas svētkiem, īpaši akcentējot Mārtiņus. Tiek vilktas paralēles ar dzimto valodu, skolēni kopā ar skolotāju nosauc folkloras žanrus, to raksturīgās iezīmes, izvēlās dažus folkloras žanrus patstāvīgajam darbam, gatavojoties projektam „Mārtiņi.”

Stundas beigās klase sadalās interešu grupās un katra grupa saņem uzdevumu:

1. grupa meklē materiālus par Mārtiņdienas ticējumiem.Uz pasākumu jānoformē plakāts par ticējumiem;
2. grupa meklē, apkopo, noformē stendu ar tautasdziesmām;
3. grupa atrod par šo tēmu mīklas;
4. grupa veido dziesmu un rotaļu grāmatu;
5. grupa vāks materiālu par tradicionāliem ēdieniem.

Visa klase piedalīsies uzvedumā „Mārtiņi.” Ir jāiemācās skandēt latviešu tautasdziesmas, dziedāt dziesmu „Nogodēju rudzus, miežus”, jānovada rotaļa „Nopirku āzīti.” Laiks darbam - viena nedēļa, tad pirms pasākuma notiek prezentēšanas stunda un vielas nostiprināšanas stunda un 10.novembrī – „Mārtiņdiena” skolā.

Mājas darbs: Sākt vākt materiālus projektam.

2. stunda.

Stundas temats: Pasakas un teikas latviešu folklorā. Strādāt ar teiku „Kāpēc lapsai aplūza aste.” (skatīties 3. pielikumu).

Stundas mērķis: Apzināt kopīgo un atšķirīgo pasakās un teikās.

Uzdevumi:

1. mudināt skolēnus saskatīt kopīgās un atšķirīgās iezīmes pasakās un teikās,
2. rosināt skolēnus veidot teikumus un veidot savu teikas versiju,
3. pilnveidot klausīšanās iemaņas.

Metodes, metodiskie paņēmieni ,darba organizācijas formas:

- saruna jeb mācību dialogs;
- klausīšanās;
- domu kartes veidošana;
- prāta vētra;
- jautāšana, atbildēšana;
- lomu spēle;
- sinonīmu veidošana;
- grupu darbs;
- pāru darbs;
- individuālais darbs.

Saruna jeb mācību dialogs ir metode, kurā skolotājs, izmantojot īpaši atlasītus jautājumus, virza skolēnus uz jaunā atklāsmi. Saruna ir veids, kā skolēni un skolotājs pauž savu atšķirīgo pieredzi par konkrētu tēmu. Gatavojoties pārrunai, nepieciešams izvēlēties mērķtiecīgus jautājumus.

Domu karte parasti tiek veidota rakstveidā, kur centrā tiek ierakstīts jēdziens, tēma, bet ap to - viss, kas ir zināms par to, cenšoties veidot loģisku sistēmu. (26, 111.lpp.)

Domu karti izmanto, lai

- veidotu loģisku sistēmu,
- veidotu izpratni par lietu, procesu savstarpējo sakarību,
- noskaidrotu, kas ir zināms par doto tēmu, līdz ar to – noteiktu zināšanu apjomu,
- veidotu izpratni par to, cik dažādi cilvēki uztver vienu un to pašu domu, jēdzienu,
- mācītos veidot asociācijas,

- pierakstītu informāciju,
- veicinātu prezentāciju, domrakstu, eseju, rakstu, projektu plānošanu,
- pierakstītu diskusijas gaitu. (26, 111.lpp.)

Prāta vētra ir paņēmiens, kurā radošā domāšana apsteidz praktisko. Pamatideja - maksimāli rosināt skolēnus radoši domāt, spriest un izteikt pat pašas neiedomājamākās idejas, nedomājot par to, vai tās ir praktiskas vai nē.

Prāta vētru izmanto, lai

- attīstītu radošo domāšanu,
- rosinātu skolēnus „iziet” no stereotipiskās domāšanas rāmjiem,
- virzītos problēmas risināšanā tad, kad vispārpieņemtie paņēmieni nav devuši nekādus rezultātus,
- motivētu darbam,
- atcerētos visu, kas ir zināms par šo tēmu,
- iesaistītu darbībā ikvienu,
- izveidotu kopīgu darbības plānu. (26, 39.lpp.)

Lomu spēles laikā vairāki dalībnieki inscenē konkrētas situācijas pārējo dalībnieku priekšā. Nav nekāda scenārija, nav uzrakstītu dialogu. Visas darbības tiek inscenētas uz vietas, vadoties no apstākļiem.

Lomu spēles funkcijas:

- aprakstīt procesu.
- izprast sevi un citus,
- paust savas izjūtas,
- demonstrēt rīcību, attīstīt prasmes,
- reflektēt (skats no malas). (26, 105.lpp.)

Mācību līdzekļi, mācību materiāli:

darba lapas,

kasete,

magnetafons.

Prognozējamais rezultāts:

Prot saskatīt kopīgās un atšķirīgās iezīmes pasakās un teikās.

Prot veidot savu teksta versiju.

Prot atrast kopīgo krievu un latviešu tautas pasakās, raksturojot lapsu un vārnu.

Prot atrast sinonīmus.

Veido jautājumus un atbildes.

Sasniegumu vērtēšana: ar „ieskaitīts” vai „neieskaitīts”.

Stundas norise.

Stundas sākumā ar prāta vētru notiek ierosināšana - kas ir pasaka, kas ir teika. Pēc tam klasē notiek pārruna jeb mācību dialogs. Pārrunas mērķis: konstatēt skolēnu zināšanu līmeni par pasakām un teikām. Pārrunas rezultāti:

1. jautājuma „kas ir pasakas un teikas?” - mērķis ir konstatēt skolēnu zināšanas par pasaku un teiku būtību un nozīmi; skolēni paskaidro, ka pasakas ir prozas sacerējumi, kas stāsta par izdomātiem, fantastiskiem notikumiem, bet teikas mēģina kaut ko paskaidrot, pamatot, atklāt; teikās arī risinās fantastiski notikumi. Un teikas un pasakas radušās dziļā senatnē;

2. jautājuma „ar ko atšķiras pasakas un teikas?” - mērķis ir konstatēt, vai skolēni atšķir pasakas no teikām; skolēni stāsta, ka pasakas ir fantastiski sacerējumi, kuros labais uzvar ļauno, pasakās notiek brīnumainas pārvērtības, darbojas dzīvnieki, cilvēki un pārdabiskas būtnes. Bet teikas parasti mēģina izskaidrot kaut kā rašanos, izskaidro kaut kādas parādības, kuras senlatvieši nevarēja izskaidrot; teikas bieži saistītas ar noteiktu vietu vai personu. Daļai teiku pamatā ir vēsturiski notikumi;

3. jautājuma „vai mūsdienās pasakas un teikas ir nepieciešamas” - mērķis ir konstatēt skolēnu attieksmi pret pasakām un teikām; skolēni atbild, ka pasakas un teikas atspeguļo latviešu tautas senču dzīves uztveri, dzīves gudrību, tajās sastopami senie vārdi, ko tagad vairs nelieto, apvidvārdi;

4. jautājuma „vai skolēni ikdienā lasa pasakas un teikas?” - mērķis ir noskaidrot, vai ikdienā skolēni tās lasa. skolēni saka, ka lasa diezgan maz. Vairāk patīk lasīt pasakas, īpaši brīnumpasakas un dzīvnieku pasakas. Teikas lasa galvenokārt tie skolēni, kuriem patīk vēsture.

5. Skolotāja papildina teikto un saka, ka teikas ir vēstītājfolkloras sacerējums, kas fantastiski skaidro dažādu tēlu parādību vai izcelsmi vai arī stāsta par konkrētām personām vai vēsturiskiem notikumiem. Salīdzinot ar pasaku, teika ir konkrētāka, saturā šaurāka - tajā tēlots viens vai vairāki sīkāki notikumi.

Kad ir atrasts un izrunāts kopīgais un atšķirīgais pasakām un teikām, skolotāja piedāvā noklausīties latviešu tautas teiku „Kāpēc lapsai atlauzta aste.” (audioieraksts)

Uzdevumi pirms klausīšanās:

Skolotāja piedāvā grupās skolēniem veidot domu kartes par vārdiem lapsa un vārna.

Tad grupas nolasa savus variantus:

Lapsa - gudra, viltīga, pūkaina, negodīga...

Vārna - pelēka, melna, lepna, iedomīga, nav gudra...

Skolotāja jautā, kādas pasakas skolēni zina par šiem dzīvniekiem. Skolēni nosauc piemērus no latviešu un krievu literatūras (Rausis. Kā dzīvnieki Daugavu raka...). Kāda bija lapsa un vārna šajās pasakās? Skolēni raksturo tās. Tad, skolotāja izdala grupām kartītes ar vārdiem un vārdu savienojumiem, rosinot skolēnus veidot teikumus un pastāstīt savu teikas versiju citām grupām. (draudzība, lidot, lēkt gaisā, lūgt vārnai, šķūņa jumts, krist lejā, mācēt, negribēt, ilgi gulēt.)

Nākamajā pirms klausīšanās uzdevumā skolēni atrod doto vārdu vidū vārdus ar līdzīgu nozīmi:

laisties	gudrot
trepes	lidot
vecos laikos	kāpnes
domāt	senos laikos

Uzdevumi klausīšanas laikā:

Klausīšanās laikā skolēni meklē atbildes uz skolotājas iepriekš uzdotiem jautājumiem.

Cik personu darbojas teikā?

Kur notiek tās darbība?

Kāda ir lapsa?

Kāda ir vārna?

Ko tavuprāt, teika izskaidro vai māca?

Uzdevumi pēc klausīšanās:

Pēc klausīšanās skolēni salīdzina noklausīto tekstu ar savām versijām. Tad atbild uz iepriekš uzdotiem jautājumiem.

Stundas beigās skolēni paši sastāda jautājumus, grupas samainās ar tiem un meklē atbildes, atkārtoti noklausoties teikas tekstu.

Mājas darbs:

Pāros veidot lapsas un vārnas sarunu, pievērst uzmanību mīmikai, žestiem, balsis intonācijai un izteiksmīgumam. Teiku var iestudēt arī kā pantomīmu.

3.stunda.

Stundas temats: Savas teikas sacerēšana.

Mācību mērķis: Attīstīt skolēnu radošās spējas.

Mācību uzdevumi: 1. rosināt skolēnu fantāziju;
2. attīstīt domāšanu, prasmi analizēt;
3. mudināt izteikt savas domas rakstiski.

Mācību metodes, metodiskie paņēmieni, darba organizācijas formas:

- teksta veidošana;
- domu kartes veidošana;
- jautājumi atbilde;
- individuālais darbs.

Mācību līdzekļi, mācību materiāli: A4 lapas (skatīties 4.pielikumu)

Prognozējamais rezultāts: uzrakstīs savu teiku par Salaspili..

Vērtēšana: 10 ballu skalā.

Savas teikas sacerēšana sniedz skolēniem iespēju demonstrēt zināšanas, viedokļa formulēšanas un argumentācijas prasmes. Teksta veidošanā, lielāko uzmanību tā izvērtēšanā jāpievērš galvenokārt saturam, nevis ortogrāfijai, interpunkcijai u.c.

Radošos darbus izmanto, lai attīstītu iztēli, fantāziju un domāšanu, radītu ieinteresētību.

Stundas norise:

Stundas sākumā skolēni atkārto kopā ar skolotāju par ko stāsta teikas. (par ģeogrāfiskiem nosaukumiem, par kaut kā rašanos, mitoloģiskās teikas, kur piedalās velns un Dievs, par vēsturiskiem notikumiem.) Tad skolotāja piedāvā veidot domu karti par ko varētu rakstīt teiku. Skolotāja ierosina veidot Salaspils teiku grāmatu. Bērni nosauc objektus, kuri atrodas Salaspilī. Tie ir: Botāniskais dārzs, Daugava, HES, Doles sala, bendes kalns, pats nosaukums „Salaspils.” Tad skolotāja izdod darba lapas un skolēni sāka rakstīt teiku. Katrs skolēns izvēlas to objektu, kas viņam liekās interesantāks.

Mājas darbs: Izlasīt teiku „Par Alauksta un Ineša ezeriem un viņu salām.” Sastādīt 4 jautājumus. (skatīties 7.pielikumu).

4.stunda.

Stundas temats: Latviešu tautas pasaka „Sprīdītis.” (skat. 5.pielikumu)

Stundas mērķi: 1.veidot iemaņas darbam ar tekstu;

2.sekmēt prasmi strādāt grupās;

3.attīstīt skolēnu radošās spējas.

Mācību metodes, metodiskie paņēmieni, darba organizācijas formas:

prognozēšana;

lasīšana;

tabulas veidošana;

jautāšana, atbildēšana;

darbs ar tekstu;

informācijas apkopošana.

grupu darbs.

Prognozēšana - tā ir metode, kura sekmē teksta lasīšanu un izpratni, rosina interesi par tekstu, attīsta analīzes, secināšanas, sava viedokļa formulēšanas prasmes, kā arī skolēna pašpaļāvību. Sociokultūras kompetences pilnveidošanas sakarā metode izmantojama, lai noteiktu, vai skolēni ir sasnieguši to līmeni, lai varētu piedalīties kādā folkloras sacerējuma (pasakas, teikas) līdzradīšanā.

Metodikas būtība literatūrā pausta šādi:

- skolēns lasa tekstu pa daļām;
- pēc katras daļas izlasīšanas izsaka prognozes par teksta tālākajiem notikumiem;
- ir ieteicams lietot prognozēšanas tabulu, kuras pirmajā ailē skolēni ieraksta savu prognozi par tuvākajiem notikumiem nākamajā teksta daļā. Tabulas otrajā ailē skolēni ieraksta balsta vārdus vai vārdu savienojumus, kuri ietekmējuši prognozes izteikšanu. Trešo aili skolēni aizpilda pēc nākamās teksta daļas izlasīšanas, ierakstot, kas tekstā noticis patiesībā.
- skolēni iepazīstina klases biedrus gan ar savu izteikto prognozi, gan izvēlētajiem balsta vārdiem, pamatojot savu izvēli;
- pēc teksta izlasīšanas un tabulas aizpildīšanas ieteicams sarīkot diskusiju par tekstu kopumā. (6; 72.)

Darbs ar tekstu – attīsta skolēnu prasmi atrast tekstā nepieciešamo informāciju. Skolotājs metodes ietvaros variē vairākus mācību paņēmienus vai arī nodrošina citu metožu paralēlo lietojumu.

Mācību līdzekļi, mācību materiāli: darba lapas, burtnīcas, latviešu tautas pasakas „Sprīdītis” teksts. (skatīties 5. pielikumu).

Prognozējamais rezultāts:

Prot prognozēt par teksta tālākajiem notikumiem.

Prot atrast balsta vārdus un paskaidrot tos.

Prot ierakstīt prognozēšanas tabulā vajadzīgo informāciju.

Prot strādāt komandā, uzklausi citu viedokli, jautāt un atbildēt.

Sasniegumu vērtēšana: ar vērtējumu „ieskaitīts” vai „neieskaitīts.”

Stundas gaita.

Lai skolēni pietiekami labi izprastu latviešu tautas nacionālo specifiku un pilnveidotu savu sociokultūras kompetenci, ir nepieciešams pašiem piedalīties mākslas darba tapšanas procesā, būt tā līdzradītājam. Šajā gadījumā ar mākslas darbu jāsaprot folkloras sacerējums, respektīvi, pasaka. Kā metodi šīs ieceres īstenošanā skolotāja izmanto prognozēšanu.

Šī stunda ir veltīta darbam ar latviešu tautas pasaku „Sprīdītis.” Notiek pirmā prognozēšana - prognozēšana pēc nosaukuma. Kas varētu būt Sprīdītis? Bērni min un nonāk pie slēdziena, ka tas ir mazs zēns. Atceras arī krievu tautas pasaku „Мальчик с пальчик”.

Pasaka ir sadalīta četrās daļās. Klasē izveidotas četras grupas. Pēc katras nolasītas pasakas daļas skolēni ieraksta savu prognozi tabulā par notikumiem nākamajā pasakas fragmentā. Izlasītajā teksta gabalā skolēniem ir jāatrod un jāpasvītrot tie balsta vārdi vai teikumi, kuri, viņuprāt, liecina par pasakas sižeta tālāko attīstību. Katra grupa sagatavo divus jautājumus katram fragmentam. Pēc katra prognozētā teksta fragmenta tiek organizētas pārrunas. Katra grupa nolasa savas prognozes un balstu vārdus, kurus pārlicinoši jāpamato, kāpēc tieši šie vārdi noteikuši viņa prognozi. Lai pārbaudītu, cik uzmanīgi ir lasīts teksts, skolēni uzdod grupām savus divus jautājumus. Par pareizām atbildēm skolēni saņem žetonus, no kuru skaita ir atkarīgs vērtējums stundas beigās. Visu informāciju par pasakas sižeta attīstību skolēni ieraksta savā prognozēšanas tabulā. Tabulas pirmajā ailē skolēni ieraksta savu prognozi par tuvākajiem notikumiem nākamajā teksta daļā. Tabulas otrajā ailē skolēni ieraksta balsta vārdus vai vārdu savienojumus, kuri ietekmējuši prognozes izteikšanu. Trešo aili skolēni aizpilda pēc nākamās teksta daļas izlasīšanas, izrakstot, kas tekstā noticis patiesībā. Pēc visa teksta izlasīšanas un tabulas aizpildīšanas skolēni diskutē par tekstu kopumā, raksturo ķēniņu un Sprīdīti. Paralēli tiek

pārrunāta arī īpatnējā pasaku leksika un noskaidrota skolēniem nesaprotamo vārdu nozīme, piemēram, punduris, knēvelis, sisenis, znots, sukas, laupītāji, velēt, ienaidnieki.

Mājas darbs: Veidot pasakas plānu. Atstāstīt pasaku.

5. stunda.

Stundas temats: Mārtiņdiena.

Stundas mērķis: Aktivizēt, attīstīt un nostiprināt iegūtās zināšanas un prasmes par gadskārtas folkloru.

Uzdevumi: 1. dot iespēju katrai grupai prezentēt savu radošo darbu;

2. mudināt skolēnus aktīvi piedalīties „Mārtiņdienas” uzdevumu risināšanā.

3. rosināt vēlmi piedalīties Mārtiņdienas pasākumā.

Metodes, metodiskie paņēmieni, darba organizācijas formas:

- prezentēšana;
- atjautības uzdevumi;
- atbildēšana;
- stāstījums;
- rakstīšana;
- klausīšanās;
- zīmēšana.
- grupu darbs.

Mācību līdzekļi, mācību materiāli:

darba lapas,

A4 lapas un krāsainie zīmuli.

Prognozējamais rezultāts:

Katra darba grupā prezentē savu projektdarbu.

Prot atbildēt uz viktorīnas jautājumiem.

Uzzīmē gaiļi un pastāsta par to.

Izpilda atjautības uzdevumus.

Stundas gaita.

Stundas sākumā skolotāja atgādina, ka rīt ir 10.novembris un ka rīt skolā notiek Mārtiņdienas pasākums. Klasē ir radoši strādājušas piecas grupas, kuras cītīgi apkopoja dažādus materiālus par Mārtiņdienu un tās tradīcijām. Stundas pirmajā pusē skolēnu grupas prezentēja savu darbu, bet pārējie uzmanīgi klausījās, jo stundas otrajā daļā paredzēti praktiski uzdevumi. Prezentētos materiālus rītdien izliks gaitenī, lai visa skola varētu ar tiem iepazīties. Katra grupa pastāstīja par darba gaitu un parādīja sagatavotus plakātus, stendu un grāmatas. Kopumā darbs ir padarīts labi, gaumīgi, visus grupu apkopotus materiālus varēja izstādīt gaitenī pasākuma dienā - 10.novembrī.

Stundas otrajā daļā grupas piedalās praktiskajā darbā. Katra grupa par pareizo atbildi saņem žetonu un no žetonu skaita ir atkarīgs katras grupas vērtējums.

1.uzdevums. Viktorīna.

Jautājumi – atbildes.

1. Kad svin Mārtiņus?
2. Kādus svētku vēl svin rudenī?
3. Nosauc rudens mēnešus!
4. Nosauc lauku darbus rudenī.
5. Kā sauc rozi, kura zied Mārtiņos?
6. Kas ir Mārtiņdienas simbols? (Gailis.)
7. Kas ir budēļi?
8. Kādas maskas gatavo?

2.uzdevums. Uzzīmējiet gaili! Uzrakstiet un pasakiet pēc tam, kāds viņš ir.

3.uzdevums.Vārīsim Mārtiņdienas zupu! Ko mēs tur liksim iekšā? Bērniem tiek dota spēle un jāizlasa vārdi:

Lāss-----sāls;

Pupsa----pupas;

Dūnes----ūdens;

Rakļītepu---kartupeļi;

Ripari-----pipari;

Ļāki-----kāļi;

Pīslis-----sīpols;

Ņirzi-----zirņi;

Knābrui----burkāni;

Leidls-----dilles;

Tiebes-----bietes;

Zijaslese-----selerijas.

4.uzdevums. Ieraksti tautasdziesmā trūkstošos burtus!

M-rt-ņš br—c- z—m-s c-ļ- Mārtiņš brauca ziemas ceļu

M-kst- sn—g- p-t-n-j- ; Mīkstu sniegu putināja;

M-kst- sn—g- p-t-n-j-; Mīkstu sniegu putināja;

R-dz- l—k-s s-rg-d-ms. Rudzu laukus sargādams.

Stundas beigās tiek saskaitīti žetoni.Ir uzvarētāji tie, kuriem visvairāk žetonu.

Mājas darbs :gatavoties uzvedumam „Mārtiņdiena.”

4.2. Projekts „Mārtiņdiena” (skatīties 6.pielikumu)

Mūsu tautas vislielākais mantojums ir folklorā, tradīcijās un godi. Tās ir vērtības, kas tiek nodotas no paaudzes paaudzē, vērtības, kas izceļ mūs citu tautu vidū, vērtības, kas mūs vieno. K.Ulmanis ir teicis: „Tauta - tā ir ideja par kopējām asinīm, par kopējo zemi, par kopējām paražām, par kopējo vēsturi, par kopējo godu.” (9; 279.) Iepazīstoties ar latviešu folkloru un tradīcijām, mums ir iespēja izprast dažādas norises, notikumus, pārdzīvojumus, kas skāruši mūsu tautu.

Tā kā pedagogu uzdevums ir audzināt katru bērnu kā individualitāti - palīdzēt attīstīties tām viņam piemītošajām pozitīvajām tieksmēm un spējām, kas bagātina ne tikai prātu, bet arī sirdi, tad pedagogam savs darbs būtu jāorganizē tā, lai bērni paši atklātu, iepazītu, pārliecinātos un vienlaikus izjustu, tajās ir jāiejūtas, tās ir jāizdzīvo. Gatavojot projekta pasākumu Mārtiņi, bērni nonāk pie tā, ka viņi paši meklē informāciju par tradīcijām, apkopo, analizē, secina un, balstoties uz atziņām, realizē projektu, kas ir kā tradīcijas norises gaitas izspēlēšana dzīvē. Tās norāda uz to, ka skolēnam būs nepieciešams šim darbam pieiet radoši, un tas, savukārt, veicina skolēna iztēles un jaunrades attīstību.

Šādā veidā iepazītas, izdzīvotas un izprastas latviešu tautas tradīcijas un godi paliks skolēnu atmiņā daudz dziļākā līmenī, un, kā uzskata A.Mēmenis : „Mūsu tautas stiprums ir tradīcijas. Cik ilgi mēs tās saglabāsim, tik ilgi ir cerība, ka mūsu tauta dzīvos un neizgaisīs svešo ietekmju jūrā.” (25)

Nozīmīga vieta bērna tikumiskajā un estētiskajā audzināšanā ir dažādiem svētkiem un svinībām gan ģimenē, gan skolā.

Lai uzturētu un nodotu nākošajām paaudzēm ne tikai materiālo, bet garīgo vērtību pieredzi, kultūrā izveidojušies īpaši šīs pieredzes translācijas līdzekļi. Viens no nozīmīgākiem no tiem ir rituāls. Rituāls ir īpaša garīgo vērtību pārmantošanai radīta, simboliska valoda, kuru veido ne tikai vārdi, bet daudz bagātāks izteiksmes līdzekļu arsenāls- kustība, darbība, mūzika, simboliski priekšmeti. Izteiksmes bagātība dod iespēju ar rituāla starpniecību dziļi un būtiski iedarboties uz cilvēku, skarot ne tikai viņa prātu, bet visu viņa būtni kopumā, it īpaši augstāko jūtu sfēru, ievadot garīgas vērtības personībā pamatīgāk nekā ar vārdiem. (19; 121.)

Folkloras mantojumu caurstrāvo gan gaišais, gan tumšais dzīves redzējums un vērtējums. Stāsti, pasakas, teikas, sakāmvārdi, mīklas, dainas- tas viss ir vārdos pateiktais. Vārdiskā izpausme ir daudzveidīga un bagāta, tomēr kaut kas vienmēr paliek neizteikts un kaut kas šai pasaulei ir tāds, ko nemaz vārdos nevar izteikt arī lielākais vārdu meistars.

Tad talkā nāk skaņa, melodija, mūzika, kas ļauj un aicina cilvēkam vispirms sadzirdēt pasauli ap sevi un tad arī savu pašskaņu. Melodijas ļauj katram izdziedāt savu prieku un apliecināt savstarpējo sadarbību saskanīgā dziedāšanā.

Ja ir skaņa un ritms, tad augums nevar palikt mierā un neizteikt savu sakāmo par pasauli, Dievu, dabu un līdzcilvēkiem. Kājas sāk dīdīties un rokas mētāties, un re - ir piedzimis tas, ko cilvēki sauc par deju. Vēl milzīgs tradicionālās kultūras informācijas daudzums uzrunā mūs raksta jeb ornamenta zīmēs un ritmos.

Cilvēka pasauli veido un tai pašā laikā arī atspoguļo ap viņu esošā krāsu un formu bagātība.

Lai tradicionālajā kultūrā radusies cilvēciskā pieredze kļūtu par mūsdienu cilvēka pieredzes sastāvdaļu, nepieciešams nonākt dialogā ar folkloras mantojumu, nepieciešams iepazīt un saprast tā tekstus. Folkloras apgūšana mūsdienās iespējama visdažādākajos veidos un vidēs, tomēr dziļuma un patiesības dimensiju tai var dot tikai tieši sajūsts iepriekšējo laikmetu gars, sadzirdēta smalkākā dvēseles vibrācija vai saskatīts sensena sapņa mirklis.

Folklorā piedāvā laiku un veidu, kā sevi izteikt neikdienišķās situācijās un kā skaisti sadzīvot ar ikdienas darbu. Arī skolā darba ritms mijas ar svētku brīžiem, un iespējams, ka gadskārtu ieražu svinēšanā dialogs ar senču tradīcijām varētu būt itin auglīgs. Skola kā izglītības iestāde ar zinošu un ieinteresētu skolotāju darbu var nodrošināt dažādu folkloras formu apgūšanu, tādējādi kļūstot par autentiskās un neizkropļotas tradīcijas aktualizētāju

un uzturētāju. Ļoti svarīgi, lai bērnam nodarbošanās ar tradicionālo kultūru būtu interesanta un patīkama; te skola var piedāvāt folkloras tekstu apgūšanu ar spēles, rotaļas un dažādu vispārējo attīstību veicinošu uzdevumu palīdzību.

Projektā piedalās trīs 5.klases. Manuprāt, veiksmīgi var realizēt starppriekšmetu sadarbību, gatavojoties pasākumam „Mārtiņdiena”.

Starppriekšmetu saikne ir:

- efektīvs motivācijas līdzeklis komunikatīvo iemaņu veidošanai;
- jauni darba veidi vai aktivitātes ienes stundā dzīvīgumu un palielina skolēnu interesi par latviešu valodu un citiem mācību priekšmetiem;
- izvēloties mācību priekšmetu starppriekšmetu saiknei ar latviešu valodu, noteicošais faktors ir pozitīva motivācija.

Latviešu valodas mācības ir saistītas ar citām zinātnēm: pedagoģiju, psiholoģiju, valodniecību un citām. Latviešu valoda ir ciešā saistībā arī ar skolā mācāmiem priekšmetiem: vēsturi, ģeogrāfiju, dzimto valodu un literatūru, mūziku, vizuālo mākslu. Nevienā mācību priekšmeta apgūšanā mēs nevaram iztikt bez starppriekšmeta saiknes latviešu valodas mācīšanā svarīgi ir balstīties uz tiem mācību priekšmetiem, kuru viela var būt par dialogu, pārrunu, rotaļu vai patstāvīgo darba tematu. Šeit spēcīgāk izpaužas skolēnu individualitāte, jo katram ir kāds ļoti mīļš mācību priekšmets un dziļa interese par to. Šo interesi var labi izmantot latviešu valodas stundās individuālam un patstāvīgam darbam. Svarīgi noteikt mācību priekšmetus un tēmas, kas tiek izmantotas latviešu valodas stundās. Ļoti svarīga ir starppriekšmeta motivācija- kur var izmantot iegūtās zināšanas.

Starppriekšmeta saikne var būt efektīvs motivācijas līdzeklis sarunāšanas iemaņu veidošanai.

Prasmes, ko nepieciešams izveidot pirms sākam īstenot starppriekšmetu saiknes stundās, kā arī izvēloties papildvielu vai individuālos uzdevumus:

- atšķirt galveno no nesvarīgākā,
- formulēt tēmu,
- izvēlēties svarīgākos faktus,
- veidot loģisku saikni starp faktiem.

Pirms pasākuma ir apgūstama gan latviešu valodas, gan vēstures stundas mācību viela (latviešu senvēsture), vēlams arī zīmēšanas stundas, gan darbmācības, gan mūzikas stundas skolotāja darbs ar skolēniem. Šīs stundas notiek bilingvāli.

Bilingvālās izglītības veiksmīgai realizēšanai nepieciešama sadarbība gan skolotāju starpā, gan skolēnu starpā, gan skolotāju un skolēnu starpā. Skolotājiem būtu lietderīgi biežāk sanākt kopā un pārrunāt, ko konkrētā klasē skolēni katrā priekšmetā apgūst, vai kādi termini un frāzes neatkārtojas. Ar sadarbību te jāsaprot darba gaitas saskaņošana un kopīga mācību darba noregulēšana. (7; 75.-76.)

- **Vēstures** iepriekšējā stundā skolēni apgūst mācību vielu par senlatviešu vēsturi, tradīciju veidošanos, īpaši akcentējot Mārtiņdienu. Tiek paskaidroti jēdzieni: leģenda, bīskaps, budēļi, Mārtiņdiens.
- **Zīmēšanas** stundās ir zīmēts par tēmu „Mārtiņdiens”, zīmētas maskas, gaiļi. Pasākuma dienā gaitenī un zālē par šo tēmu ir aplūkojama bērnu darbu galerija.
- **Darb mācības** stundā ir izrunāts par to, ko klāja uz galda mūsu senči, ko tirgoja gadatirgū. Tiek paskaidroti jēdzieni: mizā cepti kartupeļi, putraindesa, medus plāceņi, medus rauši.
- **Mūzikas** stundā tiek iemācīta latviešu tautasdziesma „Nogodēju rudzus, miežus”. Dziesma iemācīta vienbalsīgi, bet izmanto sitamos instrumentus (kociņus, tridekšņus, zvārguļus). Kā arī iemācīta latviešu tautas rotaļa „Nopirku āzīti”.

Šī skolotāju un bērnu sadarbība ļauj secināt par starppriekšmetu saikni, ka:

- 1) Mērķtiecīgs darbs, izmantojot starppriekšmetu saikni, nodrošina skolēnu aktivitāti stundās.
- 2) Skolēnos veidojas patstāvība un atraisās pašiniciatīva.
- 3) Skolēni no plaša informācijas klāsta mācās izvēlēties svarīgāko un būtiskāko un veidot starp faktiem loģisku saikni.
- 4) Svarīga ir motivācija: kāpēc ir derīgi to zināt?
- 5) Starppriekšmeta saikne latviešu valodas stundās papildina skolēnu zināšanas un paplašina viņu redzesloku.
- 6) Tiek aktivizētas skolēnu intelektuālās potences.
- 7) Izmantojot starppriekšmeta saikni, rodas laba iespēja atkārtot jau zināmo un to pielietot aktivitātēs.
- 8) Liela nozīme komunikatīvo iemaņu veidošanā un stundas efektivitātes paaugstināšanā ir patstāvīgiem darbiem, jo tie palīdz veidot skolēnos svarīgas rakstura īpašības - uzmanību, vērīgumu, apzinīgumu, patstāvību.

- 9) Starppriekšmetu saikne var būt efektīvs līdzeklis skolēniem apgūt latviešu valodu, un paver iespējas plašāk izmantot citos mācību priekšmetos iegūtās zināšanas.

Projekta norise.(skatīties 6. pielikumu).

Pasākuma mērķis:

- 1.iesaistīties gadskārtu ieražu svētkos skolā;
2. apgūt zināšanas par senlatviešu tradīcijām;
3. attīstīt skolēnos komunikatīvas prasmes.

Darba uzdevumi:

Skolotājam:

1. Izveidot projekta grupas.
2. Kopā ar skolēnu darba grupu sagatavot scenāriju „Mārtiņdiena.”
3. Sagatavot pasākuma plānu, norises gaitu veicamo priekšdarbu sadali, atbildīgo cilvēku darba uzdevumus.
4. Koordinēt projekta realizācijas darbu.

Skolēniem:

1. Sadalīt pienākumus darba grupās.
2. Veikt sagatavošanas darbus un realizēt praktiski uzdevumu „Mārtiņdiena.”
3. Meklēt materiālus bibliotēkā un internetā.
4. Apkopot savāktus materiālus un prezentēt tos.
5. Izgatavot maskas un tērpus.

Praktiskā sagatavošana:

1. Darba uzdevumu plānošana un veicamo uzdevumu sadale.
2. Lomu sadale.
3. Telpu noformējums.

Pasākums novadīts 2006.gada 10.novembrī. Pirms tam bija novadīta latviešu valodas stunda, kurā apkopojām visu padarīto, grupas prezentēja savus darbus, lai to varētu izlikt gaitēnos stendos pasākuma dienā. Uz pasākumu skolēni ieradās pārgērbušies par budēļiem, sevišķi 5.klases skolēni to dara ar prieku. Šeit ir dažādas maskas: nāves, dzērves, čigānu, kazas, lāča, garas sievas, īsa vīra. Zāle izrotāta senlatviešu tradīciju garā, pie sienas ir liels plakāts, uz kura uzzīmēts krāšņs, liels gailis, kuru uzzīmēja zīmēšanas skolotāja. Gaitēnos izlikti apkopotī Mārtiņdienas materiāli. Ir sagatavots uz stenda gaumīgi noformēts plakāts ar ticējumiem, stends ar Mārtiņdienas tautasdziesmām, plakāts

ar mīklām, rotaļu un dziesmu grāmata, kā arī ēdienu recepšu grāmata. Katra radoša grupa izlika apskatam savu projekta darbu. Uz galda ir aizdedzinātas baltas krāsas lielās sveces, bet vāzē ir baltas mārtiņrozēs. Bērni sasēdās vienā lielā aplī, kurā notiek darbība. Visi noskatās sagatavotu uzvedumu, kurā piedalās Mārtiņtēvs un Mārtiņmāte, Mārtiņbērni budēļnieki. Uzvedumā skolēni skandē latviešu tautasdziesmas, dzied dziesmas, iet rotaļās. Vēlāk notiek viktorīna. Katrs dalībnieks var saņemt saldumu par pareizo viktorīnas atbildi. Un pasākuma beigās notiek gadatirgus, kurā skolēni var pirkt un pārdot to, ko ir sagatavojuši.

Pasākums izdevās, bērniem patika strādāt komandā, darbu pildīja labprāt, izturējās pret darbu radoši. Projektā varēja piedalīties visi bērni, arī vājie, jo tie varēja palīdzēt pie noformēšanas, masku un tērpu izgatavošanas, krāsošanas, muzicēšanas vai ēdamā pagatavošanas.

5. Rezultātu apkopojums un analīze.

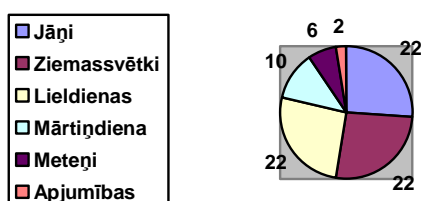
Projektā novadītas 5 stundas un pasākums „Mārtiņdiena” - 5.klasēm.

1.stunda.

1.stundas laikā izdarītā anketēšana ļāva izprast reālo situāciju un nākošajās 4 stundās akcentēt bērniem mazāk izprasto, neiepazīto.

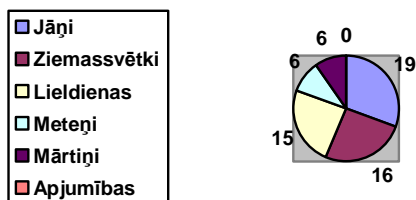
Uz pirmo anketas jautājumu „Kurus svētkus tu zini?” visi 22 skolēni atbildēja, ka zina Jāņus, Ziemassvētkus, Lieldienas; 10 skolēni zina Mārtiņdienu, 6 skolēni - Meteņus un 2 skolēni - Apjumības.

Kurus svētkus tu zini?

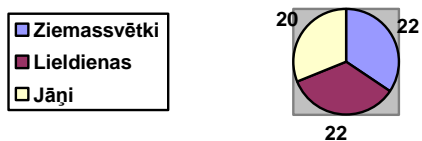
Uz otro jautājumu „Kuru latviešu tautas svinamo dienu tradīcijas tu zini?” 19 skolēni atbildēja, ka zina par Jāņa dienas tradīcijām, 16 skolēni atbildēja, ka zina par Ziemassvētku tradīcijām, 15 skolēni atbildēja, ka zina par Lieldienu tradīcijām, par Meteņu un Mārtiņu tradīcijām zināja tikai 6 skolēni, bet par Apjumībām nezināja neviens skolēns.

Kuru latviešu tautas svinamo dienu tradīcijas tu zini?

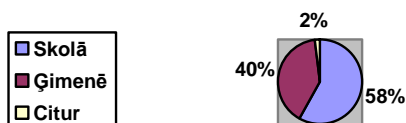
Uz trešo jautājumu „Kuru svētku tradīcijas tiek svinētas jūsu ģimenē?” skolēni atkal galvenokārt atbildēja, ka svin visvairāk Ziemassvētkus un Lieldienas - 22 skolēni, Jāņus - 20 skolēni, bet citus tautas svētkus nesvin ģimenē.

Kuru svētku tradīcijas tiek svinētas jūsu ģimenē?

Uz ceturto jautājumu „Vieta, kur vispilnīgāk gūta informācija par latviešu tautas tradīcijām un godiem.” skolēni atbildēja, ka 58% - skolā, 40% - ģimenē, 2% - citur. Nepārprotami pēc sniegtajām atbildēm var secināt, ka skola ir tā vieta, kur skolēns saņem vispilnīgāko informāciju, taču arī ģimenē skolēnam bijusi iespēja iepazīties ar latviešu tautas tradīcijām, jo kopā ar vecākiem tiek svinēti kādi latviešu tautai tradicionāli svētki.

Vieta, kur vispilnīgāk gūta informācija par latviešu tautas tradīcijām un godiem

Uz piekto jautājumu: „Vai tev patīk piedalīties skolas pasākumos? Kāpēc?” ar „jā” atbildēja 18 skolēnu, jo tiem patīk uzstāties, jo patīk dziedāt un dejot, jo tā var aizpildīt brīvo laiku.

Ar „nē” atbildēja 2 skolēni, jo tiem vairāk patīk sports, pasākumi ir neinteresanti un neļauj darīt ko citu.

Ar „nezinu” atbildēja 2 skolēni, jo savu brīvo laiku mīl pavadīt klusumā, lasot grāmatu vai skatoties televizoru.

Vai tev patīk piedalīties skolas pasākumos?

1. Atbildot uz anketas sesto jautājumu par zināmiem folkloras žanriem, 19 skolēni apvilka visus apgalvojumus par folkloras žanriem pareizi, 3 skolēni pieļāva dažas kļūdas.

2. tā kā lielākā daļa skolēnu par savu vēlmi uzstāties skolas pasākumā atbildēja ar „jā”, var droši piedalīties projektā „Mārtiņi”;

3. tā kā teorētiskā zināšanas par latviešu tautas tradīcijām ir diezgan vājas, tad tieši „Mārtiņi” veicinās skolēnu zināšanu līmeņa paaugstināšanu un bagātinās skolēnu pieredzi;

4. bērni pamatā pazīst folkloras žanus (tie ir vienādi gandrīz visām tautām).

Tika pārrunāts latviešu folkloras gads ar tā ieražām, senā laika skaitīšana, folkloras veidi, to salīdzināšana ar dzimtās valodas folkloru.

Balstoties uz skolēnu interesēm, tika izveidotas 5 grupas, lai strādātu pie projekta, sagatavojot „Mārtiņdienas” pasākumu.

Bērniem interese par folkloru aktīva, rādīja lielu aktivitāti priekšnesumu gatavošanā, izstādes veidošanā, tērpu gatavošanā.

2.stunda.

2. stundas laikā notiek pārruna, kuras mērķis ir konstatēt skolēnu zināšanu līmeni par pasakām un teikām. Pēc sarunas var secināt, ka

- skolēni saprot, kas ir pasakas un teikas;
- interese par pasakām un teikām ir dzīva, viņi labprāt tās lasa ikdienā;
- skolēniem vairāk pazīstamas pasakas nekā teikas.

Darbs ar sinonīmiem, analizējot teiku, palīdzēja nostiprināt valodas zināšanas. Tā kā materiāls interesants, bērni aktīvi runā, un tas veicina praktiskās runas iemaņas.

3. stunda.

3.stundas laikā skolēni rakstīja savu teiku. Pēc teikas uzrakstīšanās var secināt, ka teikas sacerēšanas process veicina jaunrades spēju attīstību. Palīdz vietējās vides apstākļu iepazīšanu, vietvārdu izzināšanu (Salaspils, Botāniskais dārzs, Daugavas krasts, bendes kalns, Doles sala...) Darbi satura ziņā interesanti un jauki, bet valodiskā izpaušme kļūdaina; secinājums - jāstrādā pie gramatikas likumu iedzīvināšanas.

4.stunda.

Stunda veltīta darbam ar latviešu tautas pasaku „Sprīdītis.” Analizējot stundas gaitu var secināt, ka

- pasaku „Sprīdītis” un „Мальчик с пальчик,, salīdzināšana izsauca klasē dzīvu interesi;
- prognozēšanas metode atraisīja domāšanu, attīstīja intrigu, kura neļāva atslābt interesei;
- tabulas aizpildīšana stundas laikā attīstīja rakstīšanas iemaņas;
- Tā kā materiāls ir interesants, bērni aktīvi runā, un tas veicina praktiskās runas iemaņas.

5. stunda.

Stundas paredzētā projektam izvēlēto materiālu prezentēšana sakāpina interesi, aktivizē sacensības garu starp grupām un mobilizē nākošajā dienā paredzētajiem svētkiem „Mārtiņdiena.”

Izstādē varēja vērot – plakātus ar ticējumiem, tautasdziesmām, mīklas, mapes ar materiāliem par dziesmām un rotaļām Mārtiņdienā un ēdienu receptēm. Prezentēšanā konstatējām, ka darbi ir atbilstoši noformēti un izliekami skolas gaitenī publikas apskatei.

Viktorīna stundas nogalē, kā arī atjautības uzdevumi, ļāva izdarīt secinājumu, ka bērni pamatos ir apguvuši šo folkloras materiālu, ka viņu interese par to ir dzīva.

Šāds darbs mācību stundās uztur intrigu, rada interesi par latviešu valodas lietošanu un latviešu svētku svinēšanu praksē.

„Mārtiņdienas” pasākums.

Pēc pasākuma novadīšanas var secināt:

- projekta darbs ir piemērots visa vecuma bērniem, jo pieļauj darbu gan individuāli, gan grupā;
- skolēnu teorētiskās zināšanas par latviešu tautas tradīcijām nav pietiekamas, viņi arī nesaprot un nezina daudzu tradīciju nozīmi, bet izrāda lielu interesi uzzināt plašāk par latviešu tautas tradīcijām;
- veicot pedagoģisko izmēģinājuma darbību skolā, svarīgs nosacījums ir veiksmīga tēmas izvēle un ka, veltot visas pūles vienam mērķim, skaidri to formulējot un paskaidrojot katra skolēna uzdevumus un pienākumus, iespējams sasniegt pozitīvu rezultātu.; skolēni veicot sagatavošanas darbus, labprāt strādā grupās, radoši pieiet darbam, spēj iejusties lomās, patstāvīgi domā un uzņemas atbildību

par darāmo; katrs skolēns apzinās, ka no viņa individuālā ieguldījuma atkarīgs rezultāts, tāpēc darbu veic pēc labākās sirdsapziņas;

- darbošanās pasākumā „Mārtiņi” veicināja skolēnos gan svētku sajūtas baudu, gan cēla pašapziņu, gan radīja interesi par piedalīšanos latviešu svētkos;
- pēc pasākuma bērnu vidū radās vēlēšanās nākamgad februāra mēnesī piedalīties projektā „Masļenica”, kurā paralēli parādīt krievu un latviešu kopīgas un atšķirīgas folkloras iezīmes.

Nobeigums

1. Strādājot pie diplomdarba teorētiskās daļas, tika apzināti dažādu autoru darbi (Ļ.Vigotska, Dz.Albrehtas, L.Lapiņas, V.Rudiņas, L.Miķeļsones, J.Rudzīša, A.Vanagas u.c.), kuros galvenokārt runāts par didaktikas un metodes jautājumiem- ieskats mācību organizācijas dažādās formās, sadarbīgas metodes, interaktīvās metodes, prasme sagatavoties mācību stundām, kā arī aplūkoti dažādi saskarsmes psiholoģijas aspekti, vērtēšanas kritēriji.
2. 21.gs. izglītības sistēmā tiek akcentēts daudz kultūru izglītības aspekts. Svarīgākā tāpat kā iepriekšējā posmā kļūst, cieņas ieaudzinašana pret citām kultūrām, intereses rosināšana par tām un respekta veidošana pret tām. Daudz kultūru izglītība atzīst visu kultūru līdzvērtīgumu.
3. Daudz kultūru izglītība visciešāk saistās ar sociokultūras kompetences pilnveidošanu. Valoda nav skatāma tikai kā sazināšanās līdzeklis vien, bet ir kultūras informācijas nesēja. Latviešu folklorā ir visas kultūras pamats, tāpēc folkloras pamatīgāka apguve mazākumtautību skolās sekmē skolēnu sociokultūras kompetences pilnveidošanos.
4. Ikvienu mācību metodi tiek lietota, lai efektīvi vadītu un veicinātu skolēnu izziņas procesu ne tikai stundu laikā, bet arī ārpusstundu pasākumos.
5. Pētījuma laikā izmantotas dažādas mācību metodes, kā arī interaktīvās mācību metodes, kas nodrošina tēmas veiksmīgu apguvi, sekmē skolēnu sociokultūras kompetences pilnveidošanos.
6. Vienveidīga, monotona mācību nodarbība nespēj nodrošināt visu skolēnu radošu, sekmīgu izziņas darbību, tādēļ nepieciešama mācību metožu dažādošana.
7. Daudzveidīgo mācību metožu un paņēmienu izmantošana paver plašākas iespējas skolēnu sociokultūras kompetences pilnveidošanai; gadskārtu folkloras, teiku, tautas pasaku apguve stundās mazākumtautību skolā, mudina skolēnus interesēties par literatūru un apgūstamo vielu, kā arī iepazīstina ar latviešu kultūras pamatiem..
8. Skolotājam ir jāizvēlas atbilstošam vecumposmam atbilstošākās mācību metodes un paņēmieni (interaktīvā, reproduktīvā, heuristiskā), jo viņš labi apzinās skolēnu vecumposma īpatnības un pazīst konkrētās klases skolēnus.
9. Tiek sekmīgi realizēta skolēnu jaunrade, nestandarta domāšana. Skolēni pilnveido personību veidojošos faktoros- pašapziņu, paškritiku, ticību savām spējām, skolēni kļūst patstāvīgāki domāšanā, spriedumos.
10. Darba autore secina, ka izveidotais projekts ir efektīvs veids, kā ieinteresēt skolēnu un padziļināt viņu interesi par latviešu tautas tradīcijām un godiem folklorā.

11. Praktiskā pieredze darbā ar cittautu skolēniem pierāda, ka latviešu folkloras materiāli rosina bērnos interesi un stimulē tālākai patstāvīgai izziņai.

12. Apkopotie materiāli palīdz saskatīt tradicionālās kultūras fragmentus un dod iespēju ne tikai izzināt latviešu tradicionālo kultūru, bet aktīvi piedalīties tās apgūšanā, pārmantošanā un pielietošanā gan svētkos, gan ikdienā. Bērni iepazīst senču pasaules redzējumu dziedot, dejojot, spēlējoties, uz klausot dažādus stāstus, minot mīklas un skandējot tautasdziesmas.

13. Iepazīstot latviešu kultūras (folkloras) bagātības, cittautu skolēni nevilšus tās salīdzina ar savas dzimtās tautas folkloru; tas audzina lepnumu par savu tautu un cieņu pret latviešu tautu.

Literatūras saraksts

1. Albrehta Dz. Didaktika.-Rīga: RAKA, 2001.
2. Albrehta Dz. Pētīšanas metodes pedagogijā.-Rīga: Mācību grāmata, 1998.
3. Andersone R. Pusaudžu sociālo prasmju veidošanās.-Rīga: SIA, RAKA, 2004.
4. Babanskis I. Mācību metodes mūsdienu vispārīgā skolā.-Rīga: Zvaigzne ABC, 1989.
5. Beikers K. Bilingvisms un bilingvālā izglītība.-Sorosa fonds Latvijā, 2002.-14. nodaļa.
6. Bilingvālā izglītība. Sadarbības pieredze. SFL projekts „Atvērta skola”.
7. Bilingvālā izglītība. Rokas grāmata skolotājiem, SIA „Augo”, LVAVP, 2001.
8. Celma H. „Skolotājs”. Nr.5., 1998.
9. Ceļa vārdi.-Rīga: „Sprīdītis”, 1995.
10. Ceļvedis starpkultūru izglītībā. Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts ar Lielbritānijas vēstniecības atbalstu Rīgā, 2004.
11. Grīns M. ,Grīna M. Latviešu gods, gadskārta un godi.-Rīga: „Everest”, 1992.
12. Jurgena I. Vispārīga pedagogija.- Rīga: SIA Izglītības soļi, 2001.
13. Kalve A., Stikāne I.,Tretjakova S. Latviešu literatūra 7.klasei mazākumtautību skolā. Skolotāja grāmata. a/s „Poligrafista”, LVAVA, 2005.
14. Komenskis I. Lielā didaktika.-Rīga: Zvaigzne ABC, 1992.
15. LAT-2 Mūsdienu metodikas rokasgrāmata skolotājiem, 2001.
16. Latviešu valoda un literatūra mazākumtautību izglītības programmas pamatzglītības standarts 1.-9.klasei. Apstiprināts ar izglītības satura un eksaminācijas centra 2004.gada 12.janvāra rīkojuma Nr.4.
17. Lapiņa R., Rudiņa V. Interaktīvas mācīšanas metodes.-Rīga: Zvaigzne ABC, 1997.
18. Literatūra 5.klasei. Skolotāja grāmata.-Rīga: RAKA, 1998.
19. Mackova I. Bērnu vērtību pasaules veidošana un rituāls. Padoms. Rīga: Liesma, 1988.
20. Maslo I. Mācību metodes izglītības iestādē. „Skolotājs.” Nr.5.,6., 1998.
21. Mācību priekšmetu standarta komponents. Mācību process: latviešu valoda skolām, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas. Izglītības un zinātnes ministrija. Izglītības sistēmas attīstības projekts, 2004.
22. Mācību process: latviešu valoda. Mācību priekšmetu standartu komponents, 2001.

23. Mācīsimies sadarboties. –Rīga: Mācību grāmata, 1998.
24. Mellēna M. Gadskārtu grāmata.-Rīga: SIA „Madris.” 2004.
25. Mēmenis A. Mūsu godi un svinamās dienas.-Rīga: grāmatu apgāds „Viesturs”, 1992.
26. Miķeļsone L. Mācību metodes sociālajās zinībās.-Rīga:RAKA, 2002.
27. Pastare R. Grupu darbs literatūras stundās.-Rīga: Skolotājs. Nr.4., 1994.
28. Rubana I. Mācīties darot. –Rīga:RAKA, 2001.
29. Rubana I. Veselības izglītības pamati.-Rīga:RAKA, 1997.
30. Rudzītis J. Literatūras mācības skolā.-Rīga:RAKA, 2000.
31. Rudzītis J. Vērtīborientējoši uzdevumi literatūras apguvei.-Rīga: RAKA, 1997.
32. Rune M. Stratēģijas literatūras apguvē pamatskolā.-Rīga:RAKA, 2003.
33. Suhanova S. Mācību metožu kombinēšanas iespējas literatūras stundās. Skolotājs. Nr.4., 2003.
34. Svence G. Attīstības psiholoģija.-Rīga: Zvaigzne ABC, 1999.
35. Vaivade V. Vērtēšana. Latviešu valodas metodika. Profesionālo studiju programma „Latviešu valodas skolotājs vidusskolā”.
36. Zimule E. Literatūras mācīšanas metodika.-Rīga: Zvaigzne, 1991.-19.-24.
37. www.folklor.lv
38. Абрамова Г.С. Возрастная психология. Единбург. Деловая книга, 2000 – 623 lpp.
39. Гаврилина М. Вулане А. Формирование у учащихся социокультурной компетенции в аспекте интеграции общества. „Žmogus kalbos erdvėje: mokslinink rinkinys (2)/ Red. Olegas Poliakovas – Kaunas: KHF, 2002 – 275-280 lpp.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, ka izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Līvija Muska _____
Paraksts Datums

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: profesore Ilze Stikāne _____
Paraksts Datums

Recenzente: _____
Amats Vārds, uzvārds

Darbs iesniegts:

Pieņēma: _____
Paraksts Paraksta atšifrējums

Darbs aizstāvēts gala pārbaudījuma komisijas sēdē
_____; protokols Nr. _____; vērtējums _____

Komisijas sekretāre:

Pielikumi.